Opvoeden als waagstuk

Zonder zin kan een mens niet leven.
Hoe die zin te ontdekken en mee te geven in de opvoeding?

Colofon

Opvoeden als waagstuk is een uitgave van het VKLO en VKMO
Eindredactie • Taeke van den Akker en Jos Castelijns
Bijdrages van • Johan van der Vloet, Bill Banning, Judith Borst, Willems Heldens, Rick van den Heuvel, Heidi Smits, Jos Castelijns, Karel Koolen, Wil van Venrooij, Lex Joosten en Albertine Baauw
Opmaak • Frank Coenders
Drukwerk • Drukkerij Claessens, Someren
© maart 2019

I have no special talents. I am only passionately curious
Albert Einstein

Inhoud

16

In de spagaat om elkaar te verstaan; een pedagogische visie op onderwijs
Bill Banning

Opvoeden als waagstuk
Johan van der Vloet

4

Wat geven we onze kinderen mee?
Wil van Venrooij, Karel Koolen en Jos Castelijns

14

8

Opvoeding en zingeving: de enquete
Johan van der Vloet

We doen het samen, iedereen hoort erbij
Heidi Smits

20

32

Nu was het een moment om door te zetten
Judith Borst

Over kairos en chronos
Rick van den Heuvel

26

Alles begint opnieuw
Willem Heldens

42

Als het gaat om het geloof heeft het nooit stilgestaan
Lex Joosten

36

It takes a village to raise a child
Albertine Baauw

48

Voorwoord.

Spiritualiteit en zingeving is inmiddels een aardig uitdijende markt geworden van cursussen, bladen, apps en podcasts. Gericht op de doelgroep van vooral dertigers en veertigers die in de hectiek van alle dag op zoek zijn naar momenten van rust en bij zichzelf komen en die de drukte van het leven steeds vaker als vervreemdend ervaren: ze raken zichzelf kwijt in de veelheid van indrukken, verplichtingen en onmisbare ervaringen.
Inmiddels worden we ons ook bewust van het belang van zingeving bij ouderen, weg uit het arbeidsproces en met een afnemend sociaal netwerk wordt het antwoord op de vraag naar zin en betekenis lastiger en dreigt een spirituele leegte.

We associëren spiritualiteit en zingeving niet als een relevant thema voor kinderen. Ze zijn nog volop in ontwikkeling, lopen nog met een zekere verwondering en lichtvoetigheid door het leven . Zingeving en spiritualiteit lijken te zware onderwerpen voor deze eerste fase van het bestaan. Toch zijn zij degenen op wie we ons in dit project en in dit magazine richten. Allereerst omdat ook hier geldt: jonggeleerd is oud gedaan. Als kinderen in hun jeugd leren om spiritualiteit en zingeving in hun leven te herkennen en de waarde ervan te zien, dan zal hun dat laten in het leven helpen. Daarnaast hebben kinderen, juist door hun onbevangenheid en verwondering een antenne voor het spirituele. Ze voelen zich nog niet beperkt door de wetmatigheden van de wetenschap of door de meetbare cijfers van onderzoeken. Ze kijken en zien voorbij de materiële werkelijkheid naar lagen en belevingen die iets onthullen van het mysterie van het leven.
Vanuit het Verband van Katholieke Maatschappelijke Organisaties hebben we het initiatief genomen tot het project (W)vraagstuk van de opvoeding: opvoeden tot zingeving en spirituele weerbaarheid om die aanwezige capaciteiten tot zingeving te ontwikkelen en te versterken en zo kinderen toe te rusten voor het leven dat op hen af komt.
Kerken hebben als instituten voor opvoeding in zingeving, lijken hun aantrekkingskracht en spankracht voor een jonge generatie grotendeels verloren te hebben. Er ligt dus werk te doen om nieuwe inhoud en nieuwe vormen te ontwikkelen

In dit magazine komen een aantal mensen aan het woord die zich intensief met het vraagstuk van zingeving in de opvoeding bezighouden. We hopen dat hun ervaringen ouders en grootouders, leerkrachten en jeugdhulpverleners inspireren en op weg zetten om die spirituele vaardigheden van kinderen te helpen ontwikkelen en versterken.

René Grotenhuis
VKMO

Opvoeden als waagstuk!

Johan van der Vloet

Waarom zingeving de essentie van opvoeding is

Toen wijlen Pieter Kohnen naar me toe kwam met de vraag of we niet een keer iets konden doen over opvoeding, werd het ons al gauw duidelijk wat we wilden bereiken met zo'n project. Het zou draaien rond kinderen helpen zin zoeken en vinden in deze complexe wereld. Pieter kwam in zijn creativiteit aan met de titel: 'Opvoeden als waagstuk'. Want wat is opvoeding anders dan zin krijgen in het leven en bijdragen aan die boeiende maar zeer uitdagende samenleving van morgen?

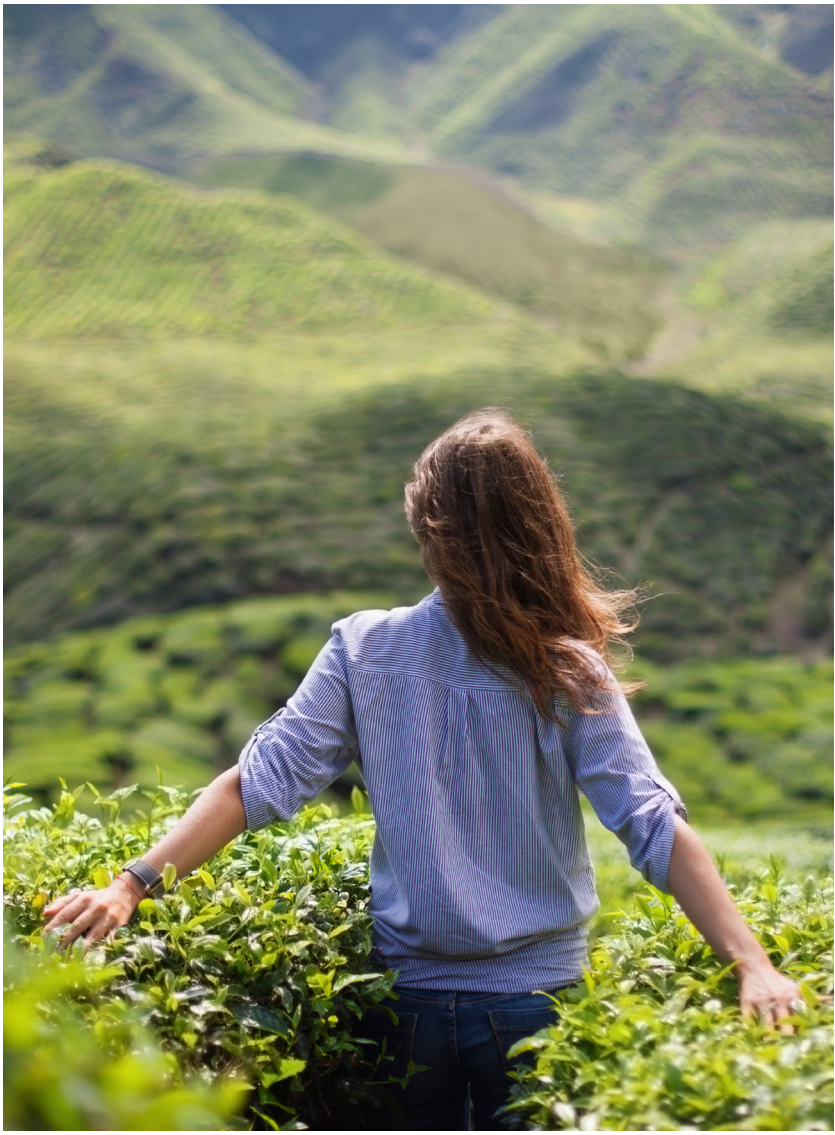
Daarna kwam uiteraard de vraag: hoe doe je dat? Hoe werkt dat, zingeving in de opvoeding? Hoe ontwikkelen kinderen hun antenne voor zingeving en betekenis? Wat hebben kinderen en jongeren van ons nodig?

We zochten daarbij naar een nieuwe insteek. Want zoveel is duidelijk: in een tijd waarin traditionele vormen en structuren van zingeving en spiritualiteit uit beeld raken moeten we zoeken naar andere manieren en bronnen om opvoeding en zingeving met elkaar te verbinden. Laten we daarom eens van nul beginnen, dachten we. Hoe zit zingeving precies in elkaar? Waar komt die vraag vandaan? En hoe komt het zingevingsproces tot stand?

Ons zoeken en dialogeren leidde tot een verrassend resultaat. Dat wil ik in deze bijdrage met u delen.

Zingeving: een basisbehoefte!

Een eerste vaststelling is zo evident dat je er bijna niet bij stil staat: zingeving is een basale behoefte waarmee we geboren worden. Een baby is hulpeloos overgeleverd aan zijn ouders. Het eerste 'reddende' gebaar is de opname en verzorging door de ouders of andere zorgfiguren. In de psychologie spreken we van een hechtingsbehoefte. Die behoefte overstijgt de pure overlevingsdrang: ze geeft 'zin' aan en in het leven. Als die hechting veilig is, voldoet ze aan de behoefte van het kind om zich welkom te weten in de wereld en deze te ervaren als een zinvol gebeuren. Hechting is een primaire bron van zingeving en essentieel om te kunnen groeien als mens. Zo leert een kind lopen als het daar fysiek toe in staat is, maar enkel als het daartoe wordt aangemoedigd. Daardoor kan het de veiligere kruippositie verlaten. Lopen is een 'betekenaar', een zingever: door recht te staan, worden kinderen 'mens' en treden ze steeds meer binnen in de wereld. Is die zingeving er niet, dan gaat het kind niet lopen, ook al zou het dat fysiek kunnen. Ook taal is daarvan een goed voorbeeld: het kind leert spreken omdat iemand het toespreekt. En taal geeft dan weer de kans om betekenis aan de wereld te geven. Taal sticht daardoor op zijn beurt zin en samenhang. Uit deze twee voorbeelden wordt al helder: opvoeding helpt het kind de onmiddellijkheid van de indrukken en stimuli van de omgeving te verlaten, en binnen te gaan in een 'zinvolle' wereld. Hoe meer ouders het kind omringen en al zijn 'zin-tuigen' stimuleren, hoe sterker het kind zich ontwikkelt. Zo wordt de zingevingsbehoefte ingevuld.

Ons brein en zingeving

Waar vind je nu de zetel van dit zingevingsproces? De laatste jaren is veel onderzoek verricht naar de menselijke hersenen. Een bijzonder spannende ontdekking: er blijkt een neurobiologische basis te zijn voor het zingevingsproces. Een recente studie van de universiteiten van Yale en Columbia suggereert dat er een universele, cognitieve basis is voor zingeving en spiritualiteit. Tot dusver werd er wel onderzoek gedaan naar deze breinzones, maar voornamelijk met religieuze mensen. Nu werkte men met een bredere visie op spiritualiteit. Er werd gekeken hoe mensen zelf spirituele ervaringen definieerden – van een kerkdienst tot een voetbalwedstrijd - en wat dit met het brein deed. Ieder van de proefpersponen vertoonde dezelfde hersenactiviteit. Die breinveranderingen verklaren onder meer waarom de 'grens' tussen onszelf, de ander en de wereld vervaagt tijdens spirituele ervaringen.

Andrew Newberg, de pionier van dit breinonderzoek, gelooft dat we over deze breinzones beschikken omdat we ze nodig hebben om zin te geven aan ons leven. Zin zoeken en spirituele ervaringen veranderen ook ons brein.

Combineren we de zinbehoefte met dit onderzoek, dan zien we dat we toegerust zijn om met die zinbehoefte om te gaan omdat ons brein zones bevat die gevoelig zijn voor spiritualiteit. Die zones kun je de neurologische basis van de zingevingscapaciteit noemen, omdat die gevoeligheid de mogelijkheid biedt met zinvragen om te gaan. Onze zingevingscapaciteiten maken spirituele ervaringen mogelijk, die een sterk impact hebben op ons zelf. Ze spelen een heel grote rol in veerkracht en mentale gezondheid. Sterker nog: het cultiveren van die spirituele ervaringen kan leiden tot een emotioneel rijker leven en een grotere openheid op de wereld en de ander.

Spiritualiteit en opvoeding

Het woord spirituele ervaring viel al even. Ons brein maakt ons gevoelig voor spirituele ervaringen en zoekt naar samenhang en zin. Spirituele en religieuze tradities geven vorm en taal aan deze ervaringen. Ze zijn met andere woorden bronnen waarmee de zingevingsbehoeften en capaciteiten aan de slag gaan om de wereld zin te geven. Die bronnen kunnen zeer divers zijn, naar inhoud en resultaat. Ze kunnen, om het met Newberg te zeggen, een heilige of een fundamentalist van ons maken. Een gezonde ontwikkeling van spiritualiteit is daarom van levensbelang voor mensen en bij uitbreiding voor de samenleving. Dat legt meteen de link tussen spirituele ontwikkeling en opvoeding.

Spirituele ontwikkeling

Wat is nu precies die spirituele ontwikkeling? Allereerst: spirituele ontwikkeling ligt in het verlengde van de zingevingscapaciteiten. Die stellen ons in staat om een narratief van de wereld te ontwikkelen dat een bron voor zingeving wordt. Dit narratief komt tot stand en wordt gevoed door (delen uit) levensbeschouwingen en religies. Mensen zijn actieve participanten in dit narratief: ze gaan aan de slag met materiaal uit de omgeving en met hun persoonlijke ervaringen. Dat is een universeel en transcultureel proces. Het gaat dus om de groei van de intrinsieke menselijke capaciteit tot zelfoverstijging. Je kunt het vergelijken met een 'ontwikkellingsmotor' die de zoektocht naar verbondenheid, zin, doel en engagement voortdrijft.

Ontwikkelingshulp

Het onderzoek naar de neuronale basis van zingeving en spirituele ontwikkeling sluit wonderwel aan bij de bevindingen van de ontwikkelingspsychologie uit de vorige eeuw. De beroemde Zwitserse pedagoog Jean Piaget legde de basis voor de cognitieve stadiatheorie. Daarin laat hij zien hoe kinderen stapsgewijs naar steeds complexere cognitieve mogelijkheden evolueren. Zijn theorie werd doorgetrokken naar morele (Lawrence Kohlberg) en later ook naar religieuze ontwikkeling (James Fowler en Fritz Oser). In die theorieën van religieuze ontwikkeling wordt duidelijk dat de verschillende stadia gepaard gaan met existentiële groei en cognitieve transformaties. De stadiatheorie werd verder aangevuld door de sociaal-constructivistische visie, met zijn nadruk op het belang van rolmodellen, context en relaties. Die laatste elementen laten meteen zien dat spirituele ontwikkeling niet enkel een individuele kwestie is, maar tevens een gemeenschappelijk gebeuren. Daarin spelen de multiple contexten waarin we leven een rol: het gezin, de familie, de school, cultuur, natie, religie, kerkgemeenschap, verenigingen, ontmoetingen, ...

Een vitaal en noodzakelijk proces

Zin als fundamentele behoefte, hechting als eerste zingeving, de neuronale zingevingscapaciteiten, religieuze ontwikkelingspsychologie en klinische studies naar de effecten van gezonde spiritualiteit: al die inzichten leiden tot de fascinerende conclusie, dat spirituele ontwikkeling essentieel is in de opvoeding. Spirituele ontwikkeling blijkt steeds meer een onderschat maar vitaal proces te zijn en een bron van welbevinden, van wieg tot graf, zowel op individueel als maatschappelijk vlak. Zonder dit aspect van ontwikkeling kunnen we onszelf en onze lotgevallen niet verstaan. Meer nog: spirituele ontwikkeling zou wel eens de fundamentele basis kunnen vormen van wat ons tot mens maakt en ons handelen stuurt.

Dat schreeuwt om die mogelijkheden bij kinderen te faciliteren en te ontwikkelen. De ontdekking van de neurologische en psychologische basis van zingeving betekent een echte revolutie in ons denken over opvoeding en zingeving. Ze zegt immers dat we allemaal zingevingscapaciteiten hebben die we in de loop van ons leven invullen en waar we bronnen voor zoeken. Je kunt dit vergelijken met onze taalmogelijkheid. Als je geen taal aangereikt krijgt, blijf je sprakeloos. Iedereen is het erover eens dat taalontwikkeling een wezenlijk deel van de opvoeding uitmaakt. Omdat de spirituele capaciteit, net als taal, een universeel menselijk vermogen is, is de begeleiding van haar ontwikkeling even essentieel, net om de zingevingsbehoefte van het kind te helpen vervullen. Het betekent ook dat we heel anders kunnen kijken naar religies en levensbeschouwingen: ze vormen potentiële krachtbronnen voor die ontwikkeling.

Wat moeten we hiermee?

De uitdaging is dus helder: opvoeden en zingeving horen organisch bij elkaar. Zo vreemd is dat niet: wie met kinderen werkt, weet dat ze zinvragen stellen en dat ze spontaan voorstellingen maken over God en religie. Het bracht Robert Coles, de pionier van het onderzoek naar die voorstellingen bij kinderen, tot de voor hemzelf verbazende conclusie: kinderen zijn 'spontaan spiritueel en religieus'.
We begonnen dit stukje met de ervaring van de baby die door veilige hechting 'zin' ervaart. Die hechtingsthematiek komt terug bij jonge kinderen. Zij zien God als hun 'herder' en de wereld als door God geschapen en gedragen. Die 'onschuld' verliezen we onderweg, maar we groeien - als het goed zit - naar nieuwe zinvolle voorstellingen van mens en wereld, net door de kracht van die spirituele ontwikkeling. Daardoor wordt ons leven beter en rijker. Die spirituele ontwikkeling is op dit moment een ondergesneeuwd kindje in de opvoeding. We werken hard aan cognitieve en in mindere mate aan emotionele ontwikkeling. Spirituele ontwikkeling daarentegen lijkt vreemd, terwijl deze toch essentieel is om met onze levensgebeurtenissen om te gaan en vorm te geven aan een gelukt en gelukkig leven. Die ontwikkeling niet oppikken, is zelfs gevaarlijk: niet leren omgaan met zinvragen maakt weerloos tegenover de existentiële en maatschappelijke vragen en vooral: het laat ons niet toe te groeien in meer menselijkheid.

Enkele uitdagingen

We schuwden hierboven het woord 'revolutionair' niet. En inderdaad: die nieuwe visie daagt iedereen behoorlijk uit. Tegelijk biedt ze kansen om op een onbevangen manier naar zingeving en spirituele ontwikkeling te kijken.

1. Voor de opvoeders: stimuleren van spirituele ontwikkeling door ruimte te maken voor spirituele ervaringen, kinderen in contact brengen met bronnen en hen stimuleren om te spreken over en te experimenteren met zingeving moet een plek krijgen in het dagdagelijkse opvoeden
2. Voor de religies: ze krijgen door deze visie een legitieme plaats in het samenlevingsgebeuren als bronnen van spirituele ontwikkeling en verrijking. Religies worden tegelijk uitgedaagd om - zonder hun eigenheid te verliezen - te laten zien hoe zij samen met andersdenkenden kunnen werken aan een gezamenlijk maatschappelijk project. Specifiek voor het christelijk geloof speelt hier de idee van dienst aan de wereld, zoals die in het Tweede Vaticaans Concilie werd verwoord. Voeding geven aan de spirituele ontwikkeling en zo aan het zin zoeken is een antwoord op de tekens van deze tijd. Het universele uitgangspunt van de zingevingsbehoefte biedt ook een interessant perspectief voor de interreligieuze dialoog. Alle religies kunnen elkaar vinden in het dienstbaar zijn aan het zoeken en vinden van meer humaniteit in deze samenleving.
3. Voor de politiek: het is geen goed idee om religie en levensbeschouwing achter de voordeur te parkeren. En wel om twee redenen: ten eerste zal het opsluiten van religies in de individuele sfeer de kans op een ongezonde, gesloten visie op religie vergroten. Daardoor valt de spirituele ontwikkeling stil en vergroot het gevaar op fundamentalisme. Ten tweede laat je dan een ongelooflijk potentieel verloren laat gaan. Religies zijn schatten van zingeving: hun verhalen, rituelen en praktijken bieden inspiratie en betekenis bij het vervullen van de zinbehoefte.

We willen met deze conferentie een begin maken van een langer lopend project rond zingeving en/in opvoeding. De ervaringen en inzichten die we in het congres met elkaar delen, zijn de opmaat voor de volgende fase. Daar gaan we zoeken hoe we deze visie in praktijk kunnen brengen. In dit magazine tref je alvast zeven verhalen aan waarin zingeving en opvoeding in elkaar passen.

Johan van der Vloet is psycholoog en theoloog. Hij werkt voor het bisdom Roermond als directeur van de catechistenopleiding en docent godsdienstpedagogie. Hij is teven verbonden aan de UCLL.

“Kinderen zijn spontaan spiritueel en religieus.”
Robert Coles

Opvoeding en zingeving: de enquête

Om te peilen naar de mate waarop mensen zingeving en opvoeding verbinden en wat ze daarbij nodig hebben, stelden we een enquête op die we via de sociale media verspreidden.

De enquête is statistisch niet representatief voor de Nederlandse bevolking, omdat we geen echte steekproef hebben genomen. De mensen die de enquête invulden hebben wellicht al vrij veel interesse voor het thema. Toch biedt deze bevraging een inkijk in de nood aan het aan de orde stellen van de band tussen zingeving en opvoeding.

De deelnemers

In totaal vulden 164 mensen de vragenlijst in. De meerderheid van hen doet dit als ouder (64%) en grootouder (31%). 18% zijn leerkracht. De anderen zijn zorgverlener of vrijwilliger in de kinderopvang (telkens 5%). 10% is bestuurder.

Dik 20% heeft te maken met kinderen van 0-4, 40% met kinderen van 4-12 en 40% met kinderen ouder dan 18. Een derde van de respondenten zit in de leeftijdscategorie 30-50, een kleine helft tussen de 50 en 65 en de rest is ouder dan 65.

De bevraging

We stelden een 5-tal reeksen van uitspraken op die gradueel het thema verkennen: opvoeding vandaag, opvoedingsdoelen, opvoeding en levensvragen, opvoeding en spiritualiteit, opvoeding en religie. Telkens mochten de deelnemers deze uitspraken scoren.

De resultaten

Alle cijfers in de tabellen en grafieken zijn procenten.

Opvoeding vandaag

In deze reeks van stellingen wilden we weten hoe de deelnemers het opvoedingsgebeuren vandaag ervaren.

Opvoeden vandaag	oneens	neutraal	eens
Kinderen opvoeden is een hele uitdaging	2	7	91
Ik vind dat kinderen in deze tijd opvoeden lastiger is dan bij vorige generaties	24	23	53
Ik maak me zorgen over de wereld waarin de kinderen opgroeien	9	15	76
Deze samenleving biedt fantastische mogelijkheden voor het opvoeden van kinderen	5	24	71
De sociale media bemoeilijken opvoeding	17	25	58

> “Veilige hechting en vertrouwen zijn duidelijk ook hoofddoelen van de opvoeding”

Opvoeding wordt duidelijk als een waagstuk ondervonden (91%), en dat bevestigt de titel van ons project. Opvoeden wordt door de helft van de respondenten als lastiger gezien dan vroeger. Opvallend maar geen verrassing: 76% maakt zich zorgen over de wereld waarin kinderen vandaag opgroeien, terwijl toch 71 % fantastische mogelijkheden ziet in de samenleving.

Opvoedingsdoelen

In deze vragenreeks vragen we naar wat de respondenten als voornaamste doelen van opvoeding zien.

Doel van de opvoeding	oneens	neutraal	eens
Opvoeding helpt kinderen zin te geven aan het leven	0	3	97
Opvoeding helpt kinderen veerkracht te ontwikkelen	0	4	96
Opvoeding geeft waarden en normen door	1	0	99
Opvoeding draagt bij tot goed burgerschap	1	10	89
Opvoeding ondersteunt kinderen om solidaire medemensen te worden	0	7	93
Opvoeding is het bieden van een veilige hechting voor kinderen	1	1	98
Opvoeding bereidt kinderen voor op de eisen van de maatschappij	2	9	89
Opvoeding wil kinderen ondersteunen succesvol te zijn in hun latere werk	6	8	86
Opvoeding geeft kinderen alle kansen tot zelfontplooiing	1	6	93
Opvoeding geeft kinderen vertrouwen in zichzelf	2	2	96
Opvoeding helpt kinderen omgaan met kwetsbaarheid en falen	0	5	95
Opvoeding moet voorbereiden op een goede positie in de samenleving	5	37	58

Zo maar even 97 % koppelt zingeving aan opvoeding. Veilige hechting en vertrouwen zijn duidelijk ook hoofddoelen van de opvoeding, net als waarden en normen doorgeven en omgaan met kwetsbaarheid en falen. De enigszins ambigue vraag of opvoeding moet voorbereiden op de eisen van de maatschappij wordt blijkbaar in de positieve zin gehonoreerd. Een goede positie in de samenleving scoort het laagst, 58 % vindt dit een opvoedingsdoel.

Opvoeding en levensvragen

Hier doen we een eerste verkenning in het domein van de zingeving: hoe verhoudt opvoeding zich tot levensvragen, zoals leven en dood, goed en kwaad...

Opvoeding en levensvragen	oneens	neutraal	eens
Opvoeding moet ruimte maken om over levensvragen te spreken	0	3	97
Ik maak zelf tijd voor het spreken met kinderen over levensvragen	0	12	88
Opvoeding biedt kinderen steun om met levensvragen om te gaan	0	4	86
Ik vind het moeilijk om op levensvragen van kinderen te antwoorden	51	20	29
Ik zou wel hulp kunnen gebruiken om kinderen met levensvragen te helpen omgaan	27	23	50
In het onderwijs zou men meer bezig moeten zijn met levensvragen	7	12	81
Politiek en maatschappelijk zou men meer aandacht moeten geven aan zingeving en opvoeding	4	16	80

De respondenten vinden dat opvoeding ruimte en steun moet bieden voor het omgaan met levensvragen. De helft heeft het niet moeilijk om op levensvragen te antwoorden. Er is een zeer sterke vraag aan onderwijs en politiek/maatschappij om zich meer met levensvragen bezig te houden (80%).

Spiritualiteit en opvoeding	oneens	neutraal	eens
Spiritualiteit hoort bij het opvoeden	1	9	90
Spiritualiteit helpt vertrouwen te hebben in het leven	2	15	83
Er is over het algemeen weinig aandacht voor de spirituele dimensie in opvoeding	7	13	80
Ik zou meer willen weten over spirituele opvoeding	18	30	52
Ik zou hulp willen bij spirituele opvoeding	9	31	60
Het onderwijs zou meer moeten bijdragen aan spirituele opvoeding	8	19	73
Politiek en maatschappelijk zou men meer aandacht moeten geven aan zingeving en opvoeding	8	16	76
Ik vind het lastig om bronnen te vinden voor spirituele opvoeding	40	32	28

Zowaar 90% van de respondenten vindt dat spiritualiteit bij de opvoeding hoort, maar dat er te weinig aandacht voor is (80%). Ook hier de vraag aan politiek en onderwijs om daar meer mee bezig te zijn. 60% vraagt om hulp bij de spirituele opvoeding.

We vroegen aan de invullers ook of ze bij kinderen spirituele ervaringen herkennen.

Spiritualiteit en opvoeding	ja	nee	weet niet
verwondering om de natuur	96	1	3
dankbaarheid	89	1	10
stilte	69	9	22
bidden	64	20	16
meditatie	40	33	27
mededogen	88	2	10
rechtvaardigheid	94	0	6
dood van een naaste	82	14	4
saamhorigheid	93	2	5

Verwondering om de natuur, rechtvaardigheid en saamhorigheid zitten boven de 90%. Meditatie scoort een stuk lager (40%) en bidden haalt 64%.

Religie en opvoeden	oneens	neutraal	eens
Religies en levensbeschouwingen horen bij opvoeding	2	4	94
Kinderen hebben recht op religieuze opvoeding	4	14	86
Ik vind religie/levensbeschouwing een hulp bij opvoeding	4	17	79
Ik vind dat we religie moeten vermijden in de opvoeding	87	5	8
Opvoeding moet kinderen voorbereiden op de multireligieuze samenleving	1	8	92
Religie kan fungeren als een bron van vertrouwen voor kinderen in de opvoeding	3	15	82
Religieuze rituelen en verhalen geven structuur aan het zinzoeken van kinderen	3	12	85

Onze respondenten staan opvallend positief t.o.v. religie. Slechts 8 % vindt dat religie moet vermeden worden in de opvoeding. 86% vindt dat kinderen recht hebben op religieuze opvoeding.

Conclusie

Als we kijken naar de scoop van ons project, dan zien we in deze weliswaar beperkte bevraging:

- Zingeving en opvoeding zijn voor de respondenten nauw met elkaar verbonden
- Leren omgaan met levensvragen is cruciaal in de opvoeding. Ook spiritualiteit en religie worden gezien als hulpmiddelen om kinderen zingeving te leren en als noodzakelijk ervaren voor een goede opvoeding
- De overgrote meerderheid pleit voor het op de agenda zetten van zingeving in de samenleving, zowel in de politiek, het onderwijs en de maatschappij al geheel
- Er is vraag naar hulp bij het verbinden van zingeving en opvoeding

Onze intuïties worden dus alvast bevestigd. De band tussen zingeving en opvoeding verdient op de maatschappelijk agenda gezet te worden en er is ruime vraag naar het ontwikkelen van hulpmiddelen daarbij.

> *“Opvoeding moet ruimte en steun bieden voor het omgaan met levensvragen.”*

Ga je mee?
Dan gaan we
samen!

Wat geven we onze kinderen mee?

Zeven verhalen van opvoeders over spirituele aspecten in de opvoeding
Wil van Venrooij, Karel Koolen en Jos Castelijns, Hogeschool De Kempel, Helmond

Eind september 2018 kregen wij, medewerkers van het onderzoekscentrum van Hogeschool De Kempel (KOC) in Helmond van het VKMO, via de VKLO, het verzoek om een zevental verhalen te verzamelen waarin opvoeders vertellen over hun persoonlijke ervaringen die hen hebben gevormd tot de opvoeder die ze geworden zijn. De vraag waarop we een antwoord zochten was: Wat zeggen deze persoonlijke verhalen over de spirituele capaciteiten die kinderen en jongeren anno 2019 in de opvoeding mee zouden moeten krijgen?
De VKMO benaderde zes gesprekspartners die elk vanuit hun eigen perspectief beroepsmatig, dan wel als ouder betrokken zijn of waren bij het opvoeden van kinderen of jongeren. We spraken af dat wij de Biografisch Narratieve Interview Methode (BNIM) zouden hanteren. Deze methode levert voor elke gesprekspartner een samenhangend verhaal (ook wel metanarrative genoemd) op. Deze verhalen zijn in hun geheel opgenomen in dit magazine.

De Biografisch Narratieve Interview Methode (BNIM)

Het uitgangspunt in ons onderzoek was de aanname dat verhalen naar aanleiding van concrete ervaringen en gebeurtenissen inzicht geven in de waarden en opvattingen waarop mensen hun handelen baseren. Wij waren niet zozeer geïnteresseerd in meningen of betogen van onze gesprekspartners. Het waren verhalen over concrete gebeurtenissen waarnaar we op zoek waren. Die verhalen hebben we verzameld door onze gesprekspartners te interviewen volgens de BNIM.
Die hield in dat wij met elk van onze gesprekspartners drie gesprekken voerden. In het eerste gesprek stelden we enkel de volgende vraag: 'Zou jij ons jouw verhaal willen vertellen over de ontwikkeling, die jij hebt doorgemaakt en die jou heeft gemaakt tot de opvoeder die je geworden bent. Noem daarbij alle gebeurtenissen en ervaringen die daarin voor jou persoonlijk van belang waren. Een dergelijke brede, open vraag stellen, lag voor de hand. Wij wilden immers zo weinig mogelijk sturen of invloed uitoefenen op het verhaal. Dat was ook de reden waarom we in deze fase woorden als spiritualiteit en levensbeschouwing niet hebben gebruikt. Dergelijke woorden kunnen het frame van de verteller vernauwen en dat wilden we in dit eerste gesprek vermijden. Mensen kunnen immers spiritualiteit ervaren, zonder dat ze daar die term aan verbinden.
Wij luisterden zorgvuldig en onthielden ons zoveel mogelijk van commentaar, eigen interpretaties en waarde-oordelen. In het tweede gesprek gingen we nader in op de kritieke momenten in het verhaal. Hiermee bedoelen we de passages waarin voor onze gesprekspartner iets belangrijks op het spel stond. Soms merkten we aan de manier van vertellen dat sprake was van een emotionele ondertoon of dat de verteller zich bediende van metaforen of herhalingen. Het waren allemaal indicaties dat het ging om een kritiek moment in het verhaal. In dit tweede gesprek vroegen we de gesprekspartner om de gebeurtenis terug te halen en te beschrijven wat er precies gebeurde en wat het met hem of haar deed. Ook in deze fase was onze rol: luisteren en niet interpreteren.
Tenslotte vroegen we in het derde gesprek meer gericht om aanvullende informatie, onder andere over hun belangrijkste inspiratiebronnen en de betekenis van levensbeschouwelijke opvatting van onze gesprekspartners voor hun pedagogisch handelen. Dit derde gesprek gaf ons ook de mogelijkheid om onze eerste voorzichtige interpretaties van de verhalen bij de gesprekspartners te toetsen.
Van alle gesprekken hebben we geluidsopnamen gemaakt en op basis hiervan een letterlijk schriftelijk verslag gemaakt. Elk verslag hebben we vervolgens gezamenlijk geanalyseerd. Die analyse hield in dat wij eerst elk afzonderlijk de tekst screenden op belangrijke thema's en dilemma's. In gezamenlijk gesprekken vergeleken we onze analyses en formuleerden we gemeenschappelijke conclusies.
Vervolgens schreven we op basis van deze analyses voor elke deelnemer een metanarrative. Elke metanarrative bestaat uit drie delen. In het eerste deel schetsen we een feitelijke, min of meer chronologische beschrijving van de levensloop van de gesprekspartner. In het tweede deel geven we een toelichting op de belangrijkste thema's en dilemma's waarover de gesprekspartner in het interview vertelde. We lichten die thema's toe aan de hand van letterlijke uitspraken van de gesprekspartner. In het derde deel vatten we de belangrijkste conclusies samen en geven we een antwoord op de onderzoeksvraag. We stuurden elke metanarrative naar de betreffende gesprekspartner met het verzoek deze zorgvuldig te lezen, te autoriseren en toestemming te geven voor publicatie. In enkele gevallen leidde dat tot een kleine aanpassing van het verhaal.

Onze gesprekspartners

De BNIM is een intensieve onderzoeksmethode die veel tijd vraagt van onderzoekers. Daarom hebben slechts een beperkt aantal personen aan het onderzoek deelgenomen, zeven in totaal. Zes hiervan had de VKMO geselecteerd. Eén deelnemer trok zich terug. Wij benaderden twee vervangers. Bij de keuze van de gesprekspartners hanteerden we drie criteria: a) ze zijn als ouder en/of beroepsmatig betrokken op het opvoeden van kinderen of jongeren, b) zij hebben affiniteit met levensbeschouwelijke aspecten van opvoeden en c) deze affiniteit is geworteld in de christelijke traditie.
Hieronder geven we een overzicht van onze gesprekspartners. Zij gaven toestemming om hun personalia te vermelden, met uitzondering van Rick van den Heuvel. Zijn naam is op zijn verzoek om redenen van privacy gefingeerd.

1. Heidi Smits, directeur van een basisschool, twee kinderen
2. Bill Banning, identiteitsbegeleider van basisscholen en docent levensbeschouwing voortgezet onderwijs, twee kinderen
3. Lex Joosten, leidinggevende bij Verus (Vereniging voor christelijk en katholiek onderwijs), drie kinderen
4. Albertine Baauw, tropenarts, nu kinderarts en opleider tot kinderarts, twee kinderen
5. Rick van den Heuvel, leraar basisschool, drie kinderen
6. Judith Borst, leraar basisschool, vier kinderen
7. Willem Heldens, lerarenopleider/docent muziek, drie kinderen

Uiteraard is deze groep deelnemers niet representatief voor alle opvoeders met affiniteit voor levensbeschouwelijke aspecten met een oorsprong in de christelijke traditie. Hun verhalen zijn bedoeld als voorbeelden. Ze geven inzicht in de betekenis die de levensbeschouwelijke of spirituele dimensie voor hen als opvoeders heeft.

Wie de verhalen leest zal merken dat sommige thema's door meer gesprekspartners worden aangeroerd, elk op hun eigen wijze en met een eigen persoonlijke kleur. Wat ook opvalt is dat de thema's geen afgebakende, elkaar uitsluitende categorieën vormen, maar in elkaar overvloeien en een web van betekenissen vormen.

Wat geven we ze mee?

Wat zeggen de zeven persoonlijke verhalen over de levensbeschouwelijke / spirituele capaciteiten die kinderen en jongeren anno 2019 volgens onze gesprekspartners in de opvoeding mee zouden moeten krijgen? We proberen een antwoord te formuleren.
Opvoeden kan niet zonder relatie. In de opvoeding verbind je je als opvoeder met kinderen en leer je kinderen zich met anderen te verbinden: met volwassenen, met andere kinderen, maar ook met anderen die niet je directe naasten zijn of een andere culturele achtergrond hebben. Dit vraagt van opvoeders dat zij kinderen leren zich open te stellen voor anderen, ook al hebben die andere opvattingen of een ander levensbeschouwelijk perspectief. Het is goed om kinderen het besef mee te geven dat er niet één absolute waarheid is. Het is belangrijk dat zij leren zich open te stellen om de betekenis van de grote levensbeschouwelijke tradities te ontdekken.
Kinderen leren zich met anderen verbinden, doordat zij zelf de waarde van verbondenheid aan den lijve ervaren. Alle gesprekspartners benadrukken dat het van belang is dat je in de opvoeding kinderen de waarde van verbondenheid leert ervaren. Dat doe je door naar hen te luisteren, met hen in gesprek te gaan, aandacht voor hen te hebben, hen mee te geven dat je niemand buitensluit of in een hokje stopt. Je wilt dat kinderen beseffen dat je er voor hen bent, onvoorwaardelijk, en dat er altijd een nieuwe start mogelijk is. Als opvoeder biedt je hoop.
Verbondenheid houdt in dat je voor kinderen zorgt en dat je van hen houdt. Maar het is ook belangrijk dat kinderen ervaren dat ze vertrouwen en verantwoordelijkheid krijgen. Dat betekent dat je ze de ruimte geeft om zelf keuzes te maken en dat je ze in de gelegenheid stelt om van verkeerde beslissingen te leren, zonder angst te hoeven hebben voor negatieve consequenties. Opvoeding is erop gericht kinderen te leren verantwoordelijkheid te nemen voor hun eigen handelen en voor de keuzes die zij maken. Dat lukt alleen maar als ze verantwoordelijkheid en vertrouwen van hun opvoeders krijgen.
Het vertrouwen van opvoeders is de groeistof voor het zelfvertrouwen van kinderen. Vertrouwen is een wederkerig proces. Kinderen leren omgekeerd ook op hun opvoeder, op anderen, op God vertrouwen. Vertrouwen geven betekent ook dat je als opvoeder onvoorwaardelijk staat voor de belangen van de kinderen die aan jouw zorg zijn toevertrouwd. Ook al vragen systemen (zowel wereldse als kerkelijke) wat anders van je, als opvoeder dien je kinderen te laten beseffen dat je er altijd voor hen bent.

Verschillende gesprekspartners vinden het belangrijk dat je in de opvoeding kinderen gevoelig maakt voor de mystieke kant van het leven en het geloof. Als opvoeder leer je hen het belang van innerlijke stilte en van rituelen ervaren; je praat met hen over zin en over het belang van zingeving.
Het gezin en de Kerk vormen waardengemeenschappen. Morele en levensbeschouwelijke vorming ontwikkel je niet doordat je waarden aan kinderen overdraagt, maar door ze in waardengemeenschappen vóór te leven. Als opvoeder sta je model, je bent een voorbeeld waaraan kinderen zich kunnen ontwikkelen. Sommige gesprekspartners benadrukken dat het in de geloofsopvoeding van belang is om kinderen in contact te brengen met bronnen, met name de verhalen in de Bijbel. Maar de waarden die in die verhalen besloten liggen kun je niet overdragen. Waarden leef je vóór. Verhalen in de Bijbel kunnen in de opvoeding dienen ter inspiratie en als referentie, waaraan kinderen hun eigen persoonlijke verhalen kunnen spiegelen. Ze kunnen helpen het spirituele aspect te expliciteren en bespreekbaar te maken.
En tenslotte. Veel in het leven dat wij leiden is maakbaar. Veel, maar lang niet alles. En lang niet alles is te plannen. Dat gegeven vraagt van je dat je onvoorspelbaarheid niet als een probleem ziet, maar iets om te omarmen. Je bent nooit zeker van welwillendheid en vergeving, maar als je ze krijgt, kun je ze als een geschenk ervaren. Ook dat zouden opvoeders aan kinderen kunnen meegeven.
Onze gesprekspartners geven het niet allemaal expliciet aan, maar het is niet moeilijk om in dergelijke opvattingen verwijzingen naar Bijbelse noties zoals hoop, genade, vergeving, barmhartigheid en verbondenheid te herkennen. Blijkbaar zijn dat belangrijke waarden die we volgens hen aan onze kinderen mee zouden moeten geven.

Persoonlijke noot

Als onderzoekers willen we tot slot nog een persoonlijke opmerking maken. De gesprekken die wij hebben gevoerd hebben een diepe indruk op ons gemaakt. Wij werden getroffen door de buitengewone openhartigheid van onze gesprekspartners. Elk van hen heeft ons toegelaten tot hun persoonlijke leven, hun voorgeschiedenis, hun twijfels en onzekerheden, hun verwachtingen en idealen. De verhalen die zij vertelden waren rijk, gedetailleerd en hadden een diepe emotionele en spirituele betekenis. Onze vragen hebben de gesprekspartners overduidelijk aan het denken gezet over wat zij van waarde vinden in de opvoeding. We zijn hen buitengewoon dankbaar voor hun genereuze medewerking.
Het was onvermijdelijk dat de verhalen van onze gesprekspartners ons zelf ook aan het denken hebben gezet. Wat voor opvoeders zijn wij zelf eigenlijk? Wat willen wij onze kinderen en studenten meegeven? Welke zin ontlenen wij aan de uitoefening van ons beroep? Waar liggen onze twijfels en idealen? Wat rekenen wij als opvoeder tot onze taak en wat niet?

Wij hopen dat de verhalen van Heidi, Bill, Lex, Rick, Albertine, Judith en Willem ook u aan het denken zullen zetten.

In de spagaat om elkaar te verstaan; een pedagogische visie op onderwijs

Gesprek met Bill Banning, identiteitsbegeleider op basisscholen en docent levensbeschouwing voortgezet onderwijs, twee kinderen.

Inleiding

Bill is geboren in een groot boerengezin en afkomstig uit de Achterhoek. De mystieke kant van het boerenleven, de omgang met de dieren en de planten, inspireerden Bill al in zijn vroegste jeugd. Hij werd geraakt door de katholieke liturgie en ook door het samen zingen in het Gregoriaans. De oude gebeden brachten hem tot zijn eerste ervaringen met het mediteren.
Deze fascinatie voor de diepere mystieke laag - de rode draad in zijn leven - bracht Bill ertoe theologie te gaan studeren aan het grootseminarie Rolduc van het bisdom Roermond, een van oorsprong orthodoxe katholieke priesteropleiding.
In een latere periode heeft Bill een visiewending gemaakt van een orthodox standpunt naar een meer liberaal, open katholiek perspectief. Hij werd zich ervan bewust dat er niet één waarheid is, en leerde het belang van het luisteren en je openstellen in de dialoog te waarderen. Gaandeweg kwam hij tot een persoonlijk inzicht in wat hij noemt 'de kern van het pedagogische verstaan'. In de optiek van Bill gaat het hierbij om het maken van connectie, vervolgens hopen op de welwillendheid van de ander die met jou, vanuit een vrije wil, de verbinding wil maken. Dit proces is naar zijn idee de ziel van de samenleving, van alle democratische processen, van burgerschap.
Bill is theoloog en als docent godsdienst-levensbeschouwing in het voortgezet onderwijs werkzaam. Hij heeft voorheen onder andere gewerkt op het Mondriaancollege, het Dr. Mollercolege en de Walewyc mavo. Momenteel is hij in de docentfunctie werkzaam op het d'Oultremontcollege te Drunen. Daarnaast is Bill ook identiteitsbegeleider van elf katholieke basisscholen en een basisschool voor hoogbegaafden.
In 2015 is hij gepromoveerd op het proefschrift *'Leraren, wat boeit jullie? Theoretisch en empirisch onderzoek naar roeping binnen het professioneel zelfverstaan'*. Bill publiceert op het gebied van onderwijs en levensbeschouwing.

Het belang van de mystieke, diepere onderlaag

In het interview uit Bill zijn gevoeligheid voor de diepere mystieke laag van het bestaan. Hij waardeert het meditatieve aspect.

Op een of ander manier heb ik toch een soort zesde zintuig gehad voor die diepere laag, voor die onderlaag. Dat maakte me soms ook wel een beetje een buitenbeentje. Klasgenoten snapten niet waarom ik naar de kerk ging. In de loop van mijn middelbare schooltijd begon dat steeds meer te werken. Ik vond toen Het Handboek van den Katholieke Man, uit 1948 of zo. Echt ouderwetser kan het niet, echt typisch die midden twintigste-eeuwse katholieke bekrompen maatschappijvisie. Maar daar stonden ook oude gebeden in. Een gebed over de engel Gods, over sacramenten en psalmen. Ik kon toen het onderscheid niet maken tussen die typisch tijdgebonden, bekrompen dingen van die tijd en de gebeden met eeuwigheidswaarde. Die zich, door de loop der eeuwen heen wat meer bewezen hebben. En dat fascineerde me enorm en daar zat ik soms uren in te lezen en wat te bidden, wat te mediteren en vergat ik mijn huiswerk. Vanuit die inspiratie ben ik theologie gaan studeren, want ik wilde weten: waarom doen ze die dingen in de kerk nou zo en hoe zit dat nou eigenlijk?

Bill spreekt over het belang van de innerlijke stilte voor het onderwijs. Het is volgens hem belangrijk dat leerlingen de kracht van stilte leren ervaren. Door de stilte wordt het innerlijke, het spirituele, beleefd. De opvoeder (de docent) staat hierin volgens Bill model. De docent communiceert over de diepere, existentiële lagen en nodigt leerlingen uit om over hun gevoelens te leren praten.

Op Rolduc, waar ik toch in een orthodox bolwerk zat, daar heb ik wel leren mediteren.
Nou, ik kwam donderdag aan en zondag hadden we al een stille dag. Ik dacht: dit ga ik niet overleven. Maar ik vond dat heerlijk, ik vond het een openbaring.
En ik vond het heerlijk om op zo'n stille dag een hele andere kant van me te ontdekken. Ik vergelijk dat wel eens met yin en yang. Ik heb daar mijn innerlijkheid ontdekt. En ik ben echt blij dat het verplicht was, want anders had ik dat nooit ontdekt.

Als docent zou je het meditatieve in je moeten hebben om leerlingen de waarde ervan te kunnen laten ervaren. Enerzijds is daarvoor van belang dat je zelf je innerlijkheid kan ervaren, dat je over je gevoelens kan praten. Dat klink logisch, maar is niet vanzelfsprekend.

En ik kon eigenlijk wel luisteren naar emoties van anderen, maar ik had nooit geleerd om over mijn eigen emoties te praten, dat te delen met anderen. Dat heeft natuurlijk weer te maken met mijn eigen biografische setting het gezin waarin ik ben opgegroeid. Niks ten nadele van mijn ouders, maar dat hoorde niet bij die cultuur, dat hadden ze ook niet geleerd. Mensen hadden het niet door dat ik dat lastig vond, maar ik voelde dat. Gaandeweg is dat losgekomen en dat is voor mij een verlossing geworden. Het woord verlossing, dat is typisch, een religieus begrip, dat wordt altijd gezien verlossing van zonden, maar het is ook verlossing van patronen, waar je gevangen in zit, waardoor jouw ziel of hoe je het ook noemen wil, jouw evolutionaire krachtbron, niet tot volle ontplooiing kan komen, waardoor je geremd bent, waardoor je ook in je communicatie gestoord bent.

Anderzijds is het ook belangrijk dat leerlingen voor hun innerlijkheid open staan. In zijn werk in scholen ervaart Bill dat leerlingen dit oppakken en er met waardering over spreken. Eén leerling vroeg eens:

'Meneer, kunnen we weer eens een keer gaan mediteren?' Kijk, dat kun je alleen maar doen als je dat zelf ook wel eens doet en gewoon stil kan zijn. Ik bedoel, ik denk dat het überhaupt voor alles geldt in het onderwijs. Als je het niet in enige mate zelf hebt geïntegreerd in je leven, dan kun je niet verwachten dat door jouw specifieke bijdrage het bij die leerlingen wel gebeurt. Hier speelt ook angst een rol mee, angst om in de diepere gevoelslagen of de diepere denklagen, de existentiële lagen, te komen. Wanneer je dat niet aandurft, dan veroordeel je je leerlingen tot diezelfde oppervlakte.
Het is belangrijk de innerlijkheid van de kinderen te wekken. Je wordt toch gek als je geen innerlijkheid ervaart? Er is niks mis met moeten, met drukte, met hectiek, maar daarbinnen, daar onderin... die ervaring dat je gedragen wordt, dat is weldadig. En dat met leerlingen.

Het belang van multiperspectiviteit

Bill heeft in zijn ontwikkeling een ommekeer doorgemaakt. Aanvankelijk bezag hij de wereld en zichzelf vanuit een orthodox katholiek perspectief. Gaandeweg werd zijn gezichtspunt liberaler, opener. Hij kreeg waardering voor openheid, multiperspectiviteit en dialoog, zonder zijn levensbeschouwelijke opvattingen helemaal los te laten.

Ik had vroeger een heel orthodox standpunt en keek een beetje neer op die anderen, die ongelovige heidenen. En ik had het idee dat als je op mijn manier leeft dat het dan goed met je gaat, dat je dan niet in een crisis komt. Met andere woorden: mensen die in een crisis komen, die doen iets fout.

Mijn ouders hadden totaal niets met het orthodoxe van Gijsen en Simonis. Ze waren echt totaal anti. En hun zoon ging dan in die hoek studeren. Nou, en ik was zelfs binnen die club een felle. Ik werd uiteindelijk niet mijn stagejaar toegelaten, omdat ze me te fel vonden voor de praktijk.
Ik was tamelijk orthodox en dan zeg ik het met een understatement. Het lag er dik bovenop. En nou zit ik hier. In een heel andere setting, in een onderwijssetting, ik wil me nog wel katholiek noemen, maar heel liberaal, open katholiek.

Bill kwam gaandeweg tot het inzicht dat tegenstellingen tussen mensen en hun levensbeschouwelijke opvattingen, tegelijkertijd tegenstellingen in jezelf zijn. Het is belangrijk dat je dat erkent en dat je de verschillende perspectieven met een open houding onderzoekt. Er is niet één waarheid.

En dat heb ik genoemd: een soort existentieel of intellectueel martelaarschap, op het gevaar af het geloof te verliezen. Want als jij de worsteling die een atheïst doormaakt en ogenschijnlijk verloren heeft, als jij die niet doormaakt en er een beetje meewarig naar kijkt, en zegt: 'Ach, die is zielig, die gelooft niet, en die heeft het nog niet gevonden of nog erger: die is verdoemd', dan plaats je dat helemaal buiten jezelf. Je moet erkennen dat dat ook een positie in jezelf is, een positie die je moet verwerken. En op het moment dat je dat verwerkt, dan krijg je een spanningsveld binnen je eigen denken en binnen je eigen voelen. Dan haal je die strijd in jezelf. Die strijd hoort fundamenteel bij mijn visie op in-de-wereld staan. Er is niet één waarheid, er zijn altijd verschillende waarheden.

Het belang van het pedagogische verstaan

Volgens Bill is het van belang dat je als docent verschillende perspectieven erkent en ruimte biedt voor dialoog met en tussen leerlingen, waarbij ook zij leren multiperspectiviteit te waarderen. Belangrijk is luisteren, ruimte geven, je inleven in de ander, je openstellen voor de ander. Als 'genade' krijg je er soms welwillendheid van de leerlingen voor terug. Maar die welwillendheid kan je niet afdwingen.

Verstaan is: ik sta hier en zou jij hier met mij willen gaan staan? We hebben een ander standpunt wellicht, maar ik kan jouw standpunt proberen te verstaan, ook al staat het mij in eerste instantie niet aan.

Nou, vertel eens. Dus ik open mijn perspectief, mijn standpunt open ik voor jou.
Bill maakt dat fysiek aanschouwelijk en gaat in een spagaat staan, hij strekt één been uit naar de ander.
Met het ene been blijf ik staan waar ik sta, want ik geef mijn positie niet meer zomaar op, ik laat me niet zomaar ompraten, moet je ook nooit doen, zeg ik tegen mijn leerlingen, je moet gezond eigenwijs zijn, ze moeten met goede argumenten komen - en dan open je toch naar die ander. Niet om je aan te passen, maar gewoon om eens te luisteren. Vertel maar. Ja? Laat je gevoel spreken, je hart spreken, je gedachten spreken. Ik beloof je dat ik daar oprecht naar zal luisteren. Ik zal mijn best doen, ik strek mijn andere been zo ver mogelijk naar je uit. Soms kost dat heel veel moeite met die spagaat, want die ander, dat standpunt is soms zo ver weg dat dat pijn doet. Maar mijn ervaring is - en dan kom ik gelijk bij het pedagogische - dat op het moment dat jij die stap doet naar die ander, dat die ander dat bijna altijd waardeert dat hij zijn verhaal mag doen.

Verbinden en de welwillendheid voor de ander oproepen. In de optiek van Bill is dat de ziel van burgerschap.

De kern van mijn pedagogische verstaan is die connectie maken met de ander en hopen op de welwillendheid van de ander, die dan de beweging terug maakt. En als die ander de beweging terug maakt, dan pas heb je een sámen-leving over en weer. En dat proces is naar mijn idee de ziel van de samenleving, van alle democratische processen, van burgerschap.

Het is belangrijk tijd voor de ander te nemen, zodat die vanuit vrije wil zich welwillend opstelt. Je mag hoop hebben dat de ander zich ook met jou wil verbinden, maar dat mag je niet zonder meer verwachten.

En dat betekent dat je heel veel geduld moet hebben. Geduld is een vorm van respect voor die ander. Je kunt die ander niet gaan chanteren van: 'Ja maar, luister, ik ben al een half jaar heel geïnteresseerd geweest in jou en nou moet jij ook maar eens over de brug komen'. Nee. Die beweging terug kan soms een eeuwigheid duren. En misschien ben je niet op de goede manier open naar die ander waardoor die ander niet terugkomt. Op het moment dat jij eigenlijk vindt dat die ander terug móet komen, heb je per definitie al de verkeerde grondhouding. Die ander is totaal vrij in zijn zelf-gave. Die hoeft daar niet op in te gaan. Alleen als ik die vrijheid van de ander volstrekt serieus neem, mag ik hopen op de beweging terug. Verwachten, is al te veel. Je hoopt, maar je verwacht niet. Doordat je die ander de vrijheid geeft om te reageren, wek je in die ander de welwillendheid om vroeg of laat te reageren. Hoe meer je je verwachtingen van de ander loslaat - dat is de paradox.

In het kúnnen ontvangen van de reacties van de leerlingen komt, volgens Bill, het relationeel-pedagogische handelen van leraren tot uitdrukking. Er is sprake van een volwaardig wederkerige relatie. Je bent leraar dankzij de leerlingen; leerlingen zijn leerling dankzij de leraar en af en toe zijn je leerlingen je leraar

De leerling is een meewerkend onderwerp. De docent kan de inhoud van een onderwerp pas geven op het moment dat er een subject is dat wil ontvangen. En daardoor wordt het voor mij mogelijk om te geven. Kijk, in mijn eentje kan ik drammen, in mijn eentje kan ik schreeuwen, maar ik kan niet in mijn eentje geven. Nou, en dat is dus een intersubjectieve handeling. En dat begrijpen de leerlingen helemaal. En dat bespreek ik ook met hun zodat ze ook inzicht krijgen in die processen.

En dat noem ik de dubbele pedagogische cirkel en dat is dan wel theoretisch, maar dat gebeurt gewoon echt in de les.. Je geeft iets, ze nemen dat aan, dat is hun vrije zelfgave, dus ik geef, zij geven terug. Dan zeg ik: fijn, dat jullie zo mee doen. Dan geef ik het weer aan hun terug en dan zeggen zij: 'graag gedaan' tegen mij. Dat is de dubbele pedagogische cirkel, de dubbele motivationele cirkel.

De welwillendheid en betrokkenheid van de ander op jou als leraar heeft als gevolg dat je je als leraar 'gedragen' weet. Die ervaring zit soms in kleine dingen.

Ik loop een keer met de schriften te sjouwen, want ik kijk die schriften altijd allemaal door. Zeggen enkele leerlingen: 'Meneer, meneer, we zullen wel even meesjouwen' . Een andere leerling zegt: 'Ik hou de deur wel even open'. Dat zijn van die hele kleine praktische dingen, hè, maar daarin laten zij hun welwillendheid, hun betrokkenheid op je zien. 'Ja, fijn jongens, dank je wel'. Dat, wat heb ik daar toch een geluk mee. En dat versterkt ook het gevoel dat je gedragen wordt.

Een ander voorbeeld. Er staat er een jongedame bij het bushokje, het was een eerstejaars studente. Ik zeg: 'Hey, hallo leuk je te zien, hoe gaat het ermee? Ik heb nog een vraag aan jou. Jij schreef in het fotojaarboek van vwo 6 dat je de kerstactiviteit het leukste vond dat je ooit gedaan hebt hier op school. Maar jij had toch eigenlijk helemaal geen rol?' Antwoordt zij: 'Haha, meneer, ja dat snapt u niet, hè meneer?'. Ik zeg: 'Nee, dat snap ik niet, maar vertel eens'. Toen zei ze: 'Nou meneer, ik zag u daar staan klooien met die groepen bij de voorbereiding van het kerstfeest, dat werkte niet. En toen dacht ik, ja, dat is toch wel zielig voor Banning. Morgen is het kerstviering en ik heb al mijn klasgenoten bij elkaar geroepen. Ze zijn allemaal bij ons thuis geweest.' Zij heeft dus, zonder dat ik het wist, destijds effetjes de regie gepakt en is met ze gaan oefenen. Ik zeg: 'Hè? daarom was het dus zo'n succes'. Ongelooflijk.

Bill geeft een derde voorbeeld.

Een andere leerling kwam een keer naar me toe in verband met de kerstviering. Het was nog vóór de herfstvakantie. 'Meneer, kan ik iets zingen voor de kerstviering? Ik heb een vriendin die doet ook mee'. Of een andere leerling: 'Meneer, ik heb hier een schilderij gemaakt voor de kerstviering, is dat goed? Prachtig schilderij van Jezus, ja, aan het kruis, ja, want Jezus is toch ook gekruisigd, dat is toch ook belangrijk? U hebt zelf gezegd dat Pasen belangrijker is dan Kerstmis'. Ik zeg:'Goh...'. Allerlei leerlingen, die één doet dit, de ander doet dat. Enkele leerlingen hebben in Minecraft het hele kerstverhaal uitgebeeld. Met vier man honderd uur erin gestopt. Nou, dat noem ik maagdelijke verwekkingen. Niet uit de wil van die Bill Banning geboren, maar uit God geboren, ja, uit de goddelijke welwillendheid of de evolutionaire

welwillendheid, uit hun goeie wil.
Dat is ten diepste een geschenk. Dat leerlingen je dat gunnen, een blik in hun leven gunnen en dingen delen, dan zeg ik: ja, daar heb ik maar één woord voor. Ik ben best een beetje ijdel, maar dan past geen ijdelheid, dan past slechts het woord sacrament.

Het belang van pedagogisch vertrouwen

Bill hecht een groot belang aan vertrouwen wekken. Leerlingen laten nadenken over de betekenis van vertrouwen hebben, ook door vertrouwen te laten ervaren.

Ik kan leerlingen onmogelijk allemaal persoonlijk te woord staan, maar je kunt wel met ze meeleven en het af en toe bespreekbaar maken van hoe vertrouwen zich ontwikkelt, maar ook hoe vertrouwen kapot gemaakt kan worden en hoe zich dat weer kan herstellen zodanig dat ze dat voelen. Ze moeten ook voelen dat het een levensechte werkelijkheid is en dat er een pedagogische werkelijkheid is, dat een pedagogisch groeiproces mogelijk is. En dat er dus voor hun ook hoop is en dat dat vertrouwen is dat je dat met mekaar realiseert.

Vertrouwen, oprechte interesse en vertrouwelijkheid hangen volgens Bill nauw met elkaar samen.

Je kunt alleen vertellen als je weet dat iemand echt intens in jou geïnteresseerd is, intens luistert. Een voorbeeld hiervan is het levensvisiewerkstuk dat de vierdejaars leerlingen en maken. En dan schrijven ze daarin heel hun ziel en zaligheid. Heel vaak ook onverwerkte problematiek. Eén van mijn leerlingen vertelde me: 'Meneer, u bent de enige waarmee ik hierover praten kan, het zit mij eigenlijk zo dwars'. En op het eind zei ze: 'Het was zo'n opluchting, meneer, ik heb dat eindelijk een plekje kunnen geven'. Een andere leerling zei: 'Meneer, ik heb moeten huilen tijdens het schrijven van dit werkstuk.' Ik snapte het wel. Nou dat soort dingen, dan zak je door de grond. Ik zeg: 'Jongens, dat is echt het aller- allergrootste geschenk dat ik kan krijgen, want het gaat mij totaal niet aan, en jullie vertrouwen mij dat toe, eeuwig dank'.

Bill ziet het als zijn pedagogische taak om de leerlingen of studenten te ondersteunen het zelf te doen. Het is belangrijk het leerproces niet van ze over te nemen.

Dat geldt eigenlijk voor alle lessen, maar ik doe eigenlijk niks bij die levensvisiewerkstukken, behalve intens lezen en feedback schrijven en het met hun bewogenheid teruggeven. En dan doen ze het helemaal zelf. Maar niet alleen. En dat is ook het grondpatroon van de les. En dat meeleven, bisschop Augustinus heeft dat mooi verwoord: de kracht van een meelevend hart.

Het belang van het vertellen van verhalen

In de pedagogische context vindt Bill het vertellen van verhalen belangrijk.

Ik kan goed verhalen vertellen, verhalen die ze tien, twintig jaar later nog weten. Af en toe kom ik een leerling tegen, die zegt: 'Meneer, Pimmetje was mooi, hè, leeft Pimmetje nog?' Dat is een verhaal dat ik in de onderbouw PO vertelde, een pedagogisch groeiverhaal over een konijntje. Of mijn interpretatie van de verloren zoon, of noem maar op. En dan kom je tien, vijftien jaar later kom je leerlingen tegen die erover beginnen. 'En meneer weet u nog, dat verhaal?'. Dus dat is de kracht van verhalen, tenminste als ze ook echt diepgaand verteld worden. En het mooie met verhalen is dat de inhoud van dat verhaal gebeurt; ik vertel dat verhaal niet tégen hen, ik beleef vertellend het verhaal met hen. Daarom blijft het hangen, denk ik. En dat spel van die relatie, dat geven en ontvangen, ontvangen en geven, dat maakt ons tot mens. Dat is ook wat Buber zegt. De mens is een psychisch wezen zou Anna Terruwe zeggen, maar wij worden pas een bewust geestelijk wezen wanneer wij door de anderen gekend zijn. Oftewel in narratieve termen: pas als ons verhaal gehoord is, is het een echt verhaal.

> *"Ik kan niet in mijn eentje geven"*

Samenvatting

Wat zegt het persoonlijke verhaal van Bill over de levensbeschouwelijke capaciteiten die kinderen/jongeren anno 2019 in de opvoeding volgens hem mee zouden moeten krijgen?

In de eerste plaats is het volgens Bill van belang dat kinderen/jongeren gevoelig worden gemaakt voor het mystieke aspect en het belang van de innerlijke stilte. Het is volgens Bill belangrijk dat zij de kracht van stilte leren ervaren. Door de stilte wordt het innerlijke, het spirituele, beleefd. De opvoeder (de docent) staat hierin volgens Bill model. De docent communiceert over de diepere, existentiële lagen en nodigt leerlingen uit om over hun gevoelens te praten. Het vertellen van verhalen kan hierbij een waardevolle benadering zijn.
In de tweede plaats vindt Bill het belangrijk dat kinderen/jongeren ervaren dat tegenstellingen tussen mensen en hun levensbeschouwelijke opvattingen, tegelijkertijd tegenstellingen in jezelf zijn. Het is belangrijk dat je dat erkent en dat je de verschillende perspectieven met een open houding onderzoekt. Er is niet één waarheid. Het is van belang dat je als docent verschillende perspectieven erkent en ruimte biedt voor dialoog met en tussen leerlingen, waarbij ook zij leren multiperspectiviteit te waarderen.
Ten derde is het van belang dat leerlingen leren zich door dialoog met elkaar te verbinden en daardoor welwillendheid voor de ander leren oproepen. In de optiek van Bill is dat de ziel van burgerschapsvorming.
Ten vierde wijst Bill erop dat het belangrijk is kinderen/jongeren te laten nadenken over de betekenis van vertrouwen hebben, met name door ze zelf vertrouwen te laten ervaren. In dat verband ziet Bill het als zijn pedagogische taak om hen te ondersteunen om het zelf te doen. Het is belangrijk het leerproces niet van ze over te nemen. Als opvoeder moet je ze juist in hun kracht zetten.
Ten slotte vindt Bill het van groot belang dat leerlingen de diepere betekenissen van de grote godsdienstige en levensbeschouwelijke tradities leren kennen en vooral begrijpen in relatie tot hun eigen leven en tot de samenleving van vandaag en morgen.

We doen het samen, iedereen hoort erbij.

Gesprek met Heidi Smits
directeur van een basisschool,
twee kinderen

Inleiding

Heidi is afkomstig van een onderwijsfamilie te Eindhoven. Ze is opgegroeid in een gezin van vier kinderen. Zij is de oudste dochter, het tweede kind in de rij.
Ze ervoer het geloof als een waardevol onderdeel in haar opvoeding; naar de kerk gaan hoorde er bij. Het erbij horen, uitgedrukt door Heidi als het 'samen-gevoel', is voor haar een belangrijke waarde in het leven. Daarnaast heeft ze van thuis-uit geleerd niet op te geven, ambitieus te denken en mogelijkheden die zich voordoen aan te pakken.
Het was voor Heidi al snel duidelijk dat ook zij in het onderwijs wilde werken. Na het doorlopen van de pedagogische academie begon ze als groepsleerkracht in Drunen. Ze moest wennen aan het werken in een dorpsschool omdat ze het stadse leven van Eindhoven gewoon was.
Op deze eerste werkplek kwam ze in aanraking met allochtone kinderen en hun ouders. Ze wilde als leraar leren omgaan met cultuurverschillen in de groep. Dat bracht haar tot het inzicht dat haar taak als leraar breder is dan alleen het geven van lessen.
Heidi heeft in de loop van de jaren ervaring opgedaan in alle groepen van de basisschool.
Op enig moment ontstond er bij haar een persoonlijke behoefte om zich verder te ontwikkelen. In eerste instantie heeft Heidi de studie MO-Engels opgepakt en die succesvol afgerond.
Vervolgens ging ze enkele jaren aan de slag als interne begeleider (IB-er). Deze zorgtaak bracht haar in aanraking met allerlei problematische thuissituaties van kinderen. Ze werd er zich opnieuw van bewust dat ze als leraar en IB-er een brede, opvoedende taak heeft.
Momenteel is Heidi werkzaam als directeur van basisschool de Duinsprong. In deze functie richt ze zich op het maken van beleid, de verbetering van de kwaliteit van het onderwijs en op de contacten met externe hulpverlenende instanties.
Een school zou zich volgens Heidi niet uitsluitend op de cognitieve ontwikkeling van kinderen moeten richten. In haar optiek heeft een school een brede, maatschappelijke verantwoordelijkheid en een zorgplicht. Elk kind zou welkom moeten zijn. Inmiddels werkt Heidi voor het tweeënveertigste jaar in het onderwijs.

Verbinding zoeken versus diversiteit waarderen

Heidi heeft in de periode dat zij zelf nog als leraar werkzaam was ervaren hoe belangrijk samenhorigheid en erbij-horen zijn. Ook als leidinggevende probeert ze iedereen actief te betrekken bij het gebeuren in en rondom de school. Ze benadrukt de waarde van saamhorigheid maar tegelijkertijd ook respect voor diversiteit, hoewel die twee waarden ook wel eens kunnen botsen.

Ik heb op dit moment op school twee Jehova-gezinnen. Die gaan niet mee om iets te vieren.
In gesprek met deze ouders zeg ik wel: ik snap jullie, en je krijgt van mij ook vrij met Pasen als je naar een andere viering gaat. Maar van de andere kant: wat onthoud je je kind?
Je wil je kind wel opvoeden in jullie geloof, prima, niks mis mee, maar dit heeft voor mij op een gegeven moment ook niks meer met het katholieke geloof te maken. Het gaat erom welke waarden vind je belangrijk.

Een heel mooi samen-moment vond ik de kerstviering van afgelopen jaar in de kerk. Ik dacht vooraf: vijfhonderd man in de kerk, met kleuters en groep acht, als dat maar goed gaat. Maar het was zo verschrikkelijk mooi. Het was zo mooi om samen van klein tot groot, met ouders dat te delen. Daar zitten ook andersgelovigen in en die moeten van mij deelnemen aan de viering. Het heeft te maken met de waarden en normen die wij hier uitstralen als school en dat is: samen iets vieren. En wij gaan samen naar de kerk.

En dat straal ik ook uit naar islamitische ouders. Het is het samenzijn. En dan ben ik er trots op dat ik die ouders in school heb. Ze komen echt op uitnodiging naar een gesprek. We hebben een keer een koffiemomentje gehad met Arabisch sprekende mensen. Er was zelfs een tolk bij. Ze hadden het gesprek zo op prijs gesteld. De reactie was: er wordt naar ons geluisterd en we horen erbij. Ik vind dat heel belangrijk.

Ik kan soms gewoon echt trots op mijn team zijn. Toen wij een tapijt van vrede hadden gelegd, en we alle kinderen en het team er omheen hadden gezet..... Nou jongens, dit doen wij toch maar mooi even samen. Dat wij als team openstaan voor alle culturen en de verschillen daarbinnen.

Voor anderen zorgen versus anderen in hun kracht zetten

Heidi vindt dat je problemen van een ander niet moet oplossen, maar dat je mensen moet aanspreken op het nemen van hun eigen verantwoordelijkheid. Enerzijds heeft ze de behoefte om voor anderen zorgen, maar anderzijds vindt ze het ook belangrijk dat ze niet de regie overneemt. Ze vindt het ook belangrijk om anderen in hun kracht te zetten zodat ze zelf hun problemen kunnen oplossen. Verantwoordelijkheid stimuleren en zorgen voor anderen zijn waarden die Heidi van thuis uit heeft meegekregen en die soms kunnen schuren.

Ik kan ertoe doen voor leerlingen, als ze ergens mee zitten, van: joh, kom even hier, kom even praten. Ik kan ertoe doen voor ouders als ze het niet zien zitten. Ik kan ertoe doen voor leerkrachten. Ik kan in het verenigingsleven er toe doen. Als voorzitter mogen ze bij me komen klagen. Ik kan bepaalde kwesties niet zonder meer oplossen, maar ik kan wél kijken wat ik voor je kan betekenen.

Ik kan, als leidinggevende voor je organiseren dat je vervangen wordt als je ziek bent. Ik kan zorgen dat er een alternatief komt. Ik ben er van thuis-uit mee opgegroeid: niet zielig doen en aanpakken. Niet van: we gaan het voor je oplossen. Ik wil je met liefde en plezier als leidinggevende helpen, ik wil je ondersteunen, ik wil met je meegaan, en vervolgens stel ik ook de vraag: en ....wat ga jij doen?

Soms doe ik dingen die collega's van me vragen. Zo, vind ik, als leidinggevende, het niet altijd nodig om op alle momenten op school aanwezig te zijn. Ik wil van toegevoegde waarde kunnen zijn. Sommige collega's geven aan dat wel belangrijk te vinden, ze voelen zich onzeker. Stel dat er ineens een vader of een moeder agressief wordt of boos wordt, dan is het fijn als je aanwezig bent. Dat begrijp ik wel. Ik handel vanuit plichtsbesef dat ik van thuis-uit heb meegekregen.

Ja, ik ben dan aanwezig, tegelijkertijd stimuleer ik dat de ander voor zichzelf leert zorgen. En dat probeer ik hen wel mee te geven.

Ik ben verschillende keren naar Kenia geweest voor Teachers for Teachers. Momenteel hebben wij een eigen stichting opgericht. We ondersteunen en coachen een school en dan zie je ook dat we dat op basis van gelijkwaardigheid doen. Het is niet zo van: wij komen even vertellen hoe het moet, Wij hebben aangegeven: we komen als er een vraag ligt.

En ik zeg ook altijd tegen leerlingen: voor mij moet je niet werken, je moet het voor jezelf doen.

Eigen ambities versus belangen van anderen

Heidi heeft in haar opvoeding geleerd ambitieus zijn, maar haar ambities botsen soms met de agenda's van anderen. Als zij ervaart dat haar daarbij onrecht wordt gedaan, raakt haar dat. Ze zoekt dan naar mogelijkheden om haar ambities op een andere manier te realiseren.

Op een bepaald moment werd Engels in het onderwijs geïntroduceerd. Daar moest je een cursus voor gaan volgen. Door de directeur werd gevraagd: wie wil zo'n cursus gaan volgen? Ik wilde graag deelnemen. Ik kwam er volgens hem niet voor in aanmerking want die en die moesten dat gaan doen. Nou, dat vond ik zo oneerlijk, dat is misschien wel mijn gevoel voor rechtvaardigheid. Ik zeg: nou dan niet, dan ga ik het anders aanpakken. Toen ben ik, op eigen kracht, MO Engels gaan doen. Ik wilde iets gaan doen om weer in ontwikkeling te blijven. Ik vond het oneerlijk. Die mogelijkheid wilde ik me niet laten ontnemen. Mijn behoefte was: er zal wel komen wat ik wil.

In een IB-overleg hadden we besproken of de IB-taak een functie zou worden. Nou, het bleef een taak, prima. Later had ik mailcontact met een andere IB'er en ik weet zeker dat ik het persoonlijk had gedaan en niemand in de cc had gezet. Mijn directeur-bestuurder sprak mij aan op die mail. Ik denk: hoe kan dit? Gecheckt, nog een keer gecheckt, ik heb echt niet 'alle beantwoorden' gedaan. Zou hij mijn mail kunnen lezen? En hij zegt vervolgens tegen mij 'en plein public' in het hele team dat ik achterbaks geniepig probeer mijn ding te bereiken. Op zo'n moment komt mijn rechtvaardigheidsgevoel naar boven. Anderen hebben wel gezien dat ik er emotioneel van werd.

Betrokkenheid versus distantie

In de rol van leidinggevende vindt Heidi het van belang mee te leven met anderen en te zorgen voor mensen, maar dan wel met behoud van professionele distantie. Met de professionele distantie, die Heidi belangrijk vindt, hangt een terughoudendheid samen wat betreft het tonen van emoties.

Ik heb momenteel twee ernstig zieke collega's. Wekelijks heb ik contact met hen en laat ik hen merken dat zij ertoe doen. Ik stuur ze appjes van: goh, morgen een chemo, kop op. Ik wil me niet opdringen, de ander heeft al genoeg aan zichzelf in het proces. Ik laat echter wel weten dat ik er voor hen ben, al is het op de achtergrond. Ik heb persoonlijk niet de behoefte om dan een arm om een schouder te slaan. Ik wil graag zorgen voor de mensen, vanuit enige afstand. En dan vind ik, als leidinggevende: ik wil er voor je zijn, maar daarnaast wil ik dat de ander zelf initiatief neemt om bij te dragen aan een gekozen oplossing.

Ik realiseer me als de leidinggevende goed dat ik niet 'one of the guys' ben. Ik houd altijd enige afstand, want ik ben soms diegene die een niet fijne boodschap moet brengen over het functioneren. Je bouwt een relatie op basis van gelijkwaardigheid. Ik geef complimenten en ik zet je in je kracht. Dan accepteer je van mij ook als ik zeg: dit was niet goed. Er is een basis gelegd zodat ik het kan zeggen. Dat vind ik belangrijk.

Je laat thuis je gevoel zien, bij mensen die dicht bij je staan, op school ben ik een professional. En ook het gevoel laten zien in een teamvergadering bij aanwezigheid van andere collega's, dat vind ik minder fijn.
Twee jaar terug is een collega van het team overleden, dus de collega's krijgen het voor hun kiezen. Ik ben dan als leidinggevende wel even 'one of the guys' om het gevoel te delen, waarin ik enige afstand neem, omdat ik weet dat het enkelen van het team het erg raakt. Om er te kunnen zijn voor de ander, zet ik mijn eigen gevoel opzij.

Een ander voorbeeld. Vader en moeder blijken in een overleg niet op één lijn te zitten wat de aanpak van hun kind betreft. Ik merk dat dit spanning oproept bij mijn leerkrachten want die willen dat het kind geholpen wordt. Ik wil mijn leerkracht helpen om dat kind te helpen, echter je voelt dat je tegen een muur botst.
En ja, er gaat soms veel tijd overheen. Het gesprek zijn we in begin juni aangegaan en ik denk dat we half oktober eigenlijk pas vader zover kregen hebben dat hij zijn goedkeuring gaf voor een bepaalde oplossing.
Het druist in tegen mijn gevoel van rechtvaardigheid en zo zijn er wel meer situaties geweest waar ouders niet op één lijn zitten, dat je moet schipperen en dat je je niet mag inmengen. Je bent heel snel geneigd om één kant te kiezen. In mijn vak mag ik dat niet doen. Ik ben verplicht naar beide partijen te luisteren. Maar het roept wel spanning op als een juiste aanpak voor het kind onnodig lang uitblijft.

Regels versus menselijkheid

Heidi verwijst in het interview naar het spanningsveld tussen je houden aan (kerkelijke) regels, afspraken en procedures enerzijds en de menselijke maat anderzijds. In situaties waarin dit dilemma aan de orde is, is zij geneigd om voor de menselijke maat te kiezen.

Op een bepaald moment was er een groep acht die het Vormsel zouden doen. De regel is dat je mag deelnemen aan het Vormsel als je naar twee bijeenkomsten in de parochie gaat. Een jongen in de klas wilde zijn Vormsel doen. Zijn ouders gaven bij mij aan: we hebben een probleem. Vader heeft met het vijfentwintig jaar jubileum op zijn werk, een weekend aangeboden gekregen en dat vindt plaats juist tijdens één van die twee bijeenkomsten. Dit werd met de pastoor besproken. Ja, dan mag ie het Vormsel niet doen, zegt hij.
Onmiddellijk heb ik met die pastoor contact opgenomen, nou ja, meer met het idee van: wil jij zieltjes je kerk uit hebben, dan moet je vooral zó bezig zijn. Ik heb er hier één, die niet moet van zijn ouders, maar die wil zelf graag zijn Vormsel doen. Als je je zo opstelt.....

Een ander voorbeeld. Ik was dirigent van een dameskoor. We werden gevraagd voor een bijdrage in de carnavalsmis. Maar wij mochten alleen originele kerkliedjes zingen. We hadden het Onze Vader, op de melodie van de Beatles, Yesterday, maar dat mocht niet. Nee, in de Kerk is het verplicht de teksten te gebruiken zoals ze er zijn en afwijken mocht niet. Oké. Ja, dan ben ik wel zo recalcitrant om er toch één op te nemen. De dames van het koor vonden het niet gepast om in conflict met de pastoor te komen en keurden mijn idee af. Ik vind dat heel jammer van zo'n carnavalsmis, daar komt toch half Drunen op af, het is de start van carnaval. Ben in godsnaam blij dat je je kerk vol hebt. En dan denk ik: hoe is het mogelijk? Dan houd ik niet mijn mond dicht.

Samenvatting

Wat zegt het persoonlijke verhaal van Heidi over de levensbeschouwelijke capaciteiten die kinderen/jongeren anno 2019 in de opvoeding volgens haar mee zouden moeten krijgen?

Omdat Heidi vooral vertelt vanuit haar rol als leidinggevende, wordt deze vraag in het interview niet expliciet geadresseerd. Toch verwoordt Heidi enkele gedachten die relevant zijn voor de beantwoording ervan.
In de eerste plaats wijst zij erop dat het van belang is mee te leven met anderen (kinderen in het bijzonder) en voor hen te zorgen, maar dan wel met behoud van professionele distantie. Hiermee hangt samen dat je je realiseert dat kinderen hun eigen perspectief op de werkelijkheid hebben en dat je je eigen oordeel soms moet opschorten. Dat vraagt om een open houding, om dialoog, waardoor kinderen ervaren dat er naar hen geluisterd wordt.
In de tweede plaats verwijst Heidi naar het spanningsveld tussen enerzijds je houden aan de regels, afspraken en procedures en anderzijds aandacht hebben voor de menselijke maat. In situaties waarin dit dilemma aan de orde is, is zij geneigd voor de menselijke maat te kiezen. Zij vindt het belangrijk dat leerlingen ervaren dat je als opvoeder uiteindelijk voor hen kiest en opkomt voor hun belangen.
In de derde plaats benadrukt Heidi hoe belangrijk zij samenhorigheid en erbij-horen vindt. Ze benadrukt de waarde van saamhorigheid, maar tegelijkertijd ook respect hebben voor diversiteit, hoewel die twee waarden ook wel eens kunnen botsen. Maar uiteindelijk benadrukt ze dat het belangrijk is dat kinderen, ongeacht hun culturele en levensbeschouwelijke achtergrond, het gevoel ervaren dat ze erbij horen. Geen kind mag ervaren dat het wordt buitengesloten.
In de vierde plaats vindt Heidi dat je problemen van een ander (ook kinderen) niet moet oplossen, maar dat hen moet aanspreken op het nemen van hun eigen verantwoordelijkheid. Dat is waar het in de opvoeding om gaat. Enerzijds wil ze kinderen laten ervaren dat zij er voor hen is, maar anderzijds vindt ze het ook belangrijk dat ze niet de regie overneemt. Ze vindt het belangrijk om hen in hun kracht te zetten zodat ze zelf hun problemen kunnen oplossen en hun eigen ontwikkelingsopgaven aanpakken.

Teachers for teachers

“We ondersteunen en coachen een school en dan zie je ook dat we dat op basis van gelijkwaardigheid doen. Het is niet zo van: wij komen even vertellen hoe het moet, Wij hebben aangegeven: we komen als er een vraag ligt.”

Heidi Smits

Over kairos en chronos

Gesprek met Rick van den Heuvel*
leraar basisonderwijs, 3 kinderen

Inleiding

Rick is afkomstig uit een samengesteld gezin. Hij is het eerste kind uit het tweede huwelijk van zijn vader, die hertrouwde na het overlijden van zijn eerste vrouw. Rick heeft een jongere broer, een oudere halfbroer en halfzus.
Rick heeft een onrustige, gespannen jeugd doorgemaakt, waarvan hij tot op de dag van vandaag nog hinder kan ondervinden.
Na het voortgezet onderwijs had Rick moeite een geschikte beroepsopleiding te vinden. Via twee studies heeft hij uiteindelijk voor de Pabo gekozen. Na deze opleiding is hij gestart als leraar basisonderwijs.
Er deden zich in deze periode van zijn persoonlijke leven in een korte tijdspanne enkele heftige gebeurtenissen voor.
Hij trouwd en werd vader. Hij verloor zijn moeder en enkele andere dierbaren uit zijn omgeving. Rick heeft drie kinderen, twee ervan bezochten het speciaal basisonderwijs.
Rick is progressief katholiek opgevoed en mocht zijn eigen geloofskeuzes maken. Een pastoor was Ricks vriend. Hij inspireerde hem om meer met zijn geloofsovertuiging te doen. Rick startte met een opleiding tot catechist. Het geloof bleek voor hem een religieuze, inspirerende bron die innerlijke rust bracht. Momenteel werkt Rick op een basisschool. Hij is groepsleraar en heeft tevens de taak van schoolopleider. In dat verband leidt hij, in nauwe samenwerking met de Pabo, studenten op tot leraar basisonderwijs.

Niet dwingen maar inspireren

Rick wil als opvoeder bijdragen aan de ontwikkeling van een christelijke levenshouding van kinderen. De christelijke levensvisie vormt een belangrijke inspiratiebron. Rick vindt het belangrijk dat hij kinderen inspireert en de ruimte biedt om eigen keuzes te maken, zonder voor te schrijven hoe ze zich moeten gedragen of hoe ze moeten denken. Hij hanteert bijbelverhalen als spiegel en geeft daarmee zin aan levenservaringen.

Ik pluk uit de dag van die spontane gouden momenten of gebeurtenissen. Dat kan iets moois zijn wat je ziet, een ruzie waar je bij betrokken bent of een bepaald onderwerp dat aansluit bij een verhaal uit de kinderbijbel. Ik pas op dat ik de kinderen er niet mee overlaad. Ik merk dat ze er wel behoefte aan hebben. Soms vragen ze er zelfs naar. Dat is al heel wat.

Het paasverhaal, dat vinden ze allemaal heel erg spannend, fascinerend, boeiend en mysterieus. Eén van die kinderen vroeg, nadat ik het paasverhaal had verteld: gaat het nog verder? Ze vroegen echt: kunnen we niet wéér uit dat boek voorlezen?

Ik voorkom dat ik met bijbelfrasen ga strooien. Ik heb het moeten leren om er niet te koop mee te lopen. Van belang is dat ik er een bepaalde vorm aangeef vanuit mijn overtuiging.
Een voorbeeld is het verhaal van Zacheüs. Ik kan er vorm aan geven door er met kinderen over te praten zonder de persoon of het verhaal te

**Op verzoek van de gesprekspartner is het verhaal geanonimiseerd.*

benoemen. Ik haal wel de moraal uit het verhaal naar voren. Vervolgens betrek ik de inhoud op de situatie van het hier en nu. Ik hoef er geen moeite voor te doen, dat komt gewoon binnenuit. Ik grijp het verhaal van Zacheüs aan als een inspiratiebron. Dat vind ik gewoon heel mooi. En dat het dan toevallig uit de Bijbel komt, het zij zo, dat zullen de meesten niet weten.

Geslotenheid versus openheid

Door de complexe thuissituatie, de tijdsgeest en de volle rugzak waarmee zijn ouders torsten waren er veel gevoeligheden. Sommige zaken waren tot zeer moeilijk bespreekbaar en voelde het voor hem als taboe. Rick vindt dit vanuit de situatie die toen voor hem actueel was een logisch gevolg van een opeenstapeling aan gevoeligheden. Hij heeft het geluk gehad dat hij ondanks al deze belemmerende factoren een liefhebbend ouderpaar had dat er voor hem is geweest. Ze hebben hem hebben gesteund in alles wat hij ondernam. Hierin is ook de rol van zijn grootouders cruciaal geweest.

In de opvoeding van zijn eigen kinderen, maar ook als groepsleraar, streeft Rick naar openheid. Hij wil een sfeer creëren waarbinnen alles bespreekbaar is. Wat hij beoogt, is dat elk kind zichzelf kan zijn. Kinderen zouden de vrijheid moeten ervaren om zichzelf in al hun kwetsbaarheid te tonen en open te zijn over wie ze zijn en wat hen bezighoudt.

Ik heb er zelf naar gestreefd met veel openheid onderwerpen bespreekbaar te maken en geen geheimen te hebben voor elkaar.
In de opvoeding van onze dochters vinden mijn vrouw en ik dat van alles bespreekbaar moet kunnen zijn. Ik vind dat heel erg belangrijk omdat ik zelf heb ervaren welk soort kracht ervan uitgaat als dit door een kind niet als dusdanig ervaren wordt.

Ik streef er altijd naar. Ik ben zelf ook een open boek.
Niet iedereen hoeft zo te zijn, absoluut niet, maar ik wil dat mijn kinderen en ook mijn leerlingen geen enkele gêne of belemmering voelen om te delen wat hen bezighoudt of wat hen dwars zit.
Onze oudste zit nu op het VMBO. Ze is vanuit het SBO gekomen en heeft een bijzondere weg afgelegd. Met heel veel vallen en opstaan en heel veel zorg en ik zie nu dat ze op een niveau hoger is gaan functioneren. Ik zie nu wat openheid haar brengt. Zij gaat op een bepaalde manier beter om met pesterijen. Ook met gebeurtenissen die haar dwars zitten en met dingen die in het verleden zijn gebeurd. Ze heeft er nu profijt van.
Ze mag van zichzelf, zichzelf zijn en ik zie nu dat zij daar de vruchten van plukt. Dat vind ik heel mooi. En dat is ook wat ik in de klas nastreef.

Als leerkracht heb ik met regelmaat kinderen, waarbij sommigen van hen door allerlei omstandigheden uit het verleden zijn beschadigd. Er is in hun leven al veel gebeurd. Dat maakt het voor mij tot een werkelijke uitdaging. Het zijn de casussen waar ik het liefste induik. We zitten nu in januari, de rust is wedergekeerd en je ziet kinderen langzaam ontdooien en zich ontwikkelen. Op een of andere manier zit het in me om iets om te buigen. Voor mij is niets vreemd en niets is onbespreekbaar of taboe.

Op dit moment heb ik een jongen in de klas met de diagnose autisme. Hij ondervindt er veel hinder van. Bij de start van het schooljaar zat hij nog in zijn eigen cocon, hij had veel moeite met alle prikkels om zich heen. Elke verandering is lastig voor hem. Dat heeft ie nog steeds, en op een dag komt hij bij me en zegt: 'Meester, ik wil graag een kleine spreekbeurt doen over autisme'. Mijn mond viel ervan open. Toen ik doorvroeg, bleek dat hij bij andere kinderen hun problemen kan waarnemen.
Er zitten in de klas meer kinderen met een diagnose. Zo ook kinderen met dyslexie. Ze willen er niet over praten. Ik bespreek het probleem openlijk met ze.
In de klas heb ik een rugzak hangen. Daarin zitten allerlei basisemoties. Op enig moment pak ik in een les zo'n basisemotie erbij. Ik vertel over mezelf, stel me kwetsbaar op. Ik vertel dat ik een keer een presentatie had. Dat ik dat heel spannend vond en heel onzeker was.

Ik heb geleerd om mezelf kwetsbaar te op te stellen, ook als opvoeder. Dat heeft een bepaalde mildheid met zich meegebracht die mij helpt om mezelf beter te begeleiden. Het heeft in ieder geval geholpen om ook anderen beter te kunnen bijstaan. De kracht zit voor mij juist in die kwetsbaarheid.
Ik heb geleerd om zelf kwetsbaar te mogen zijn en als je dat doet, opent er iets heel moois voor je. Dat zeg ik ook tegen mijn leerlingen. Ik schrijf soms in hun portfolio's: 'Ik gun je om wat liever te zijn voor jezelf'.

Rust en spiritualiteit.

Rick creëert bewust ruimte in zijn onderwijs voor levensbeschouwelijke onderwerpen. Hij wil zin geven aan levenservaringen en vindt hiervoor in het geloof aangrijpingspunten.

Ik heb altijd meer willen doen met mijn overtuiging, met het geloof. Ik wist niet hoe ik dat precies moest vormgeven, en hoe ik dat moest kanaliseren. Ik heb dat idee opgedaan in die opleiding tot catechist. In eerste instantie heb ik de beslissing uitgesteld om me in te schrijven, totdat ik op een gegeven moment de knoop heb doorgehakt. Vanaf dat moment is het maandelijks een oase van rust voor mij. Ik ben helemaal uit de setting, voel me daar gewoon echt kind aan huis. Ik smul van de inhoud van het aanbod. Het is zo divers, we belichten thema's vanuit allerlei perspectieven: de filosofie, de theologie. Dat spreekt me ontzettend aan en ik krijg er een goed gevoel van. Naast de rust die ik ervaar, kan ik mijn spirituele honger bevredigen. Het is voor mij een oase, een bron, waaraan ik me kan laven, ik voel me daar als een vis in het water.

Het is onlosmakelijk verbonden met mijn identiteit, mijn geloof. Het geeft me een perspectief. Met deze opleiding heb mezelf van tevoren geen doel gesteld en dat voelt voor mij ook bevrijdend. Ik sta er momenteel nog heel breed in. Ik vind het prachtig en gebruik het vooral ook om in deze tijd het verschil te maken.

Je verplaatsen in de ander.

Voor de ontwikkeling van kinderen is het van belang dat zij zich welbevinden. Als opvoeder moet je oog hebben voor wat zij nodig hebben. In de optiek van Rick is het vanzelfsprekend en van belang

om je in te leven in het perspectief van kinderen. Daarom probeert hij sensitief en empathisch te zijn Het is belangrijk dat kinderen ervaren dat je belangstelling voor hen hebt, naar hen wil luisteren en rekening wil houden met hun gevoelens.

Wat ik vooral belangrijk vind, is dat mensen een eigen identiteit mogen en leren ontwikkelen en dat ze daar de ruimte voor krijgen. Dat vraagt van mij als opvoeder dat ik me empathisch, meegaand, naast-staand opstel, en tegelijkertijd soms veeleisend ben. Je zou kunnen zeggen dat ik op dat moment een maatje of coach ben.

Een illustratie daarvan. Drie jaar geleden kwam er een jongen bij mij in de klas. Inmiddels zit hij in de eerste klas van het voortgezet onderwijs. Het is de heftigste situatie die ik ooit persoonlijk, als leraar, heb meegemaakt. Hij verloor zijn moeder toen hij nog baby was, zijn vader was alcoholist. Die bleek niet in staat om voor hem te zorgen, en de jongen kwam bij een oom en tante terecht. Hij werd door hen heel liefdevol opgevangen.
Op een gegeven moment werd deze oom ongeneeslijk ziek. De jongen beschouwde hem als zijn vader. Het ging heel snel bergafwaarts met hem. Op een gegeven moment werd ook zijn tante ziek. Zijn grotere broer, daar was van alles mee aan de hand. Zijn zus werd op een gegeven moment uit huis geplaatst. Je kunt het je niet voorstellen. Deze jongen kwam bij mij in de groep. Hij reageerde op de meest basale prikkels als een stier op een rode lap. Het woord kanker werd nog wel eens gebruikt als scheldwoord.
Ik heb er weken tijd aan besteed om hem te openen zodat hij zijn kwetsbaarheid durfde te laten zien. Op een bepaald moment is er bij hem iets gebeurd waardoor hij bereid was om in de groep iets te vertellen over zijn moeder.
Tegelijkertijd bleek de weg vrij om te vertellen over zijn nieuwe vader, die ongeneeslijk ziek was. Het was een emotioneel moment in de groep, de kinderen in de groep moesten huilen.

Er gaat een basisprincipe aan vooraf, namelijk dat kinderen niet tot leren komen als er geen sprake is van welbevinden. Ik ben er dan ook heel erg gebrand op het creëren van een goede groepssfeer van openheid. Die openheid is nodig om vervolgens stappen te kunnen zetten. Wat mij heeft geïnspireerd om mijn rol als opvoeder vorm te geven zoals ik het nu doe, zijn drie lichtende voorbeelden die mij hebben gevormd tot wie ik ben. Dat zijn voor mij: mijn moeder, de pastoor uit mijn jeugd en Onze Lieve Heer.

Verbinding zoeken.

Rick vindt het van belang om face-to-face in interactie te zijn met anderen. Zijn dialoog is erop gericht om naast mensen te gaan staan. Rick wil zich niet tegenover hen opstellen.

Het grote risico in deze tijd is dat we het contact met elkaar verliezen. Ik denk dat we elkaar uit het oog verliezen. Dat merk ik thuis ook. De social media, de apparaatjes, het is misschien een open deur, maar het zijn wel killers. Gelukkig is er een contrabeweging gaande over het geroeptoeter op de social media. We hebben overal een mening over en we weten het allemaal het beste. Ik chargeer wellicht, ik generaliseer, maar de verharding die daarvan uitgaat, vind ik verschrikkelijk.

> *“Ik ben er dan ook heel erg gebrand op het creëren van een goede groepssfeer van openheid. Die openheid is nodig om vervolgens stappen te kunnen zetten.”*

Tegelijkertijd is het ook gewoon een hol gebeuren. Het is een farce, een schijnwereld. Ik denk dat we het contact, het elkaar in de ogen kijken, dat we dat missen.

Echt het contact met elkaar. Met elkaar zitten, echt met elkaar praten en vooral ook luisteren. Ik denk dat we dat nodig hebben. En tegelijkertijd - daar komt ie weer - die kwetsbaarheid, jezelf kwetsbaar mogen opstellen, je hoeft je niet te bewijzen, het is goed zo, zoals je bent. Alsjeblieft geen opsmuk daarom heen want dat leidt alleen maar af.

Een voorbeeld uit de groep. Vluchtelingen melden zich aan en zorgen voor nieuwe aanwas op onze overwegend blanke school. We hadden een Turks meisje in de klas en ze vierde het offerfeest. De kinderen in de groep hadden nog nooit gehoord van het offerfeest. Ze was op het offerfeest een dag vrij, De dag erna vertelde ze in de groep over het offerfeest. Het verhaal uit het Oude Testament werd erbij gepakt waarin Abraham zijn zoon wil offeren.
Van daaruit zijn we gaan kijken naar parallellen tussen islam en het christendom en hoe dat dan zit. En dit Turks meisje komt helemaal los, gaat vertellen over bepaalde gebruiken. Het mooie is dat in deze tijd van polarisatie, dat deze uitwisselingen juist heel erg verbindend zijn.

Hoop houden. Ook al is niet alles maakbaar.

Rick wijst op het risico dat in onze huidige tijd te veel aandacht uitgaat naar chronos in tegenstelling tot kairos. Chronos is een figuur uit de Griekse mythologie. Hij staat voor de lineaire, meetbare tijd, de kloktijd. De tijd waarin we van activiteit naar activiteit gaan, de tijd waarin we doel- en resultaatgericht te werk gaan en de tijd waarin we altijd tijd tekort komen. Bij kairos gaat het om de innerlijke tijdsbeleving. Hiervoor is aandacht, rust en concentratie nodig. In de optiek van Rick willen we te vaak doel- en resultaatgericht te werk gaan en nemen we te weinig tijd voor bezinning.

Het intrigeert mij als mijn vader - die is in negentienachtendertig geboren - verhalen uit de oude doos hoor vertellen. Dat is wel heel interessant. 'Na de oorlog hoefden we de deur niet op slot te doen. Er was niks te halen. Er moet weer iets ergs gebeuren, willen de mensen gaan geloven'. Dit soort slogans komt dan voorbij. Ik vind ik heel interessant om het te beschouwen. Dat houdt me ook echt bezig. Ook het katholieke gebeuren houdt me bezig. Ik denk dat we aardig de bodem hebben bereikt en ik zie her en der goede initiatieven ontstaan. Ik ben er zelf bepaald niet pessimistisch over. Ik ben er zelfs heel hoopvol over. Het is maar net hoe je het ziet en vanuit welke perspectief je het bekijkt.

Eén woord dat bij me opkomt, is hoop. Hoop op datgene wat erachter zit, dus niet alleen focussen op het vergankelijke en het materialisme, veel meer ook handelen vanuit een principe om daarover heen te leren kijken. Vergevingsgezindheid is daarbij van belang. Uit het Onze Vader: dat je ook naar jezelf kijkt en dat je jezelf als maatstaf gebruikt, je eigen handelen beschouwt. Ik vertrouw in alles volledig op de Heilige Geest. Deze leidt me, zorgt ervoor dat Gods wil wordt gedaan, hoe onbegrijpelijk en ondoorgrondelijk dit soms ook kan lijken.

Heel lang heb ik gedacht dat ik een keer directeur van een basisschool wilde worden. Of wellicht dat ik aan een studie als master pedagogiek wilde beginnen.
Ondertussen heb ik geleerd om te kijken naar het hier en nu. Ik heb drie dochters, een vrouw en een drukke baan. Ik ben nu ook nog schoolopleider geworden en aan de opleiding tot catechist begonnen. In mijn leven ben ik druk bezet. Ik ben heel erg tevreden over hoe dat nu gaat. De echte geldingsdrang is eraf. Ik vind het wel heel erg mooi om te blijven ontwikkelen. Ik heb geen helder doel of perspectief dat ik nog graag wil bereiken. De opleiding loopt nog tweeënhalf jaar.
Ik weet nog niet in welke hoedanigheid ik ermee verder ga. Ik heb nog geen vooropgesteld doel, echter ben ik inmiddels verder gevorderd in de oriëntatiefase om een theologische opleiding te starten. Het volgen van het hart, de innerlijke stem, de gewezen weg voelt heel bevrijdend. Het is een mooie opleiding in kairos, het moment, het tegenovergestelde van chronos.

Wat ik in de praktijk weleens tegen kom, is dat ouders de weg plaveien voor hun kroost. We leren ze niet meer dat ze een keer flink onderuit mogen gaan. Dat het een keer pijn mag doen. Je merkt dat we zoveel willen voorkomen, dat we daarbij eigenlijk voorbij gaan aan het waardevolle proces van vallen en opstaan zoals bij het leren lopen. Het leven is niet maakbaar. De maakbaarheid, de god van de wetenschap, de god van al die dingen. We vergeten terug te gaan naar de kern.

Samenvatting

Wat zegt het persoonlijke verhaal van Rick over de levensbeschouwelijke capaciteiten die kinderen/jongeren anno 2019 in de opvoeding volgens hem mee zouden moeten krijgen?
Ten eerste vindt Rick het belangrijk dat kinderen een christelijke levenshouding ontwikkelen. Daarbij speelt de opvoeder een belangrijke rol. Kinderen leren de christelijke levensvisie omarmen als een belangrijke inspiratiebron. Het is belangrijk dat opvoeders zelf model staan, kinderen inspireren en ruimte bieden om eigen keuzes te maken, zonder al teveel voor te schrijven hoe ze zich moeten gedragen of hoe ze moeten denken. Bijbelverhalen kunnen daarbij als spiegel dienen en helpen zin te geven aan levenservaringen. Het is nodig om bewust ruimte in het onderwijs te creëren voor het bespreken van levensbeschouwelijke onderwerpen.
In de tweede plaats is het van belang dat elk kind ervaart dat het zichzelf kan zijn. Kinderen zouden de vrijheid moeten ervaren om zichzelf in al hun kwetsbaarheid te tonen en open te zijn over wie ze zijn en wat hen bezighoudt. Opvoeders dienen daarom openheid aan te moedigen en een sfeer te creëren waarbinnen alles bespreekbaar is. Zo leren kinderen zich ook open te stellen naar elkaar toe.
Ten derde, kinderen kunnen zich alleen maar ontwikkelen als zij zich welbevinden. Als opvoeder moet je oog hebben voor wat zij nodig hebben. Daarom is het vanzelfsprekend dat je je als opvoeder inleeft in hun perspectief en daarvoor zijn empathie en sensitiviteit nodig. Het is belangrijk dat kinderen ervaren dat je belangstelling voor hen hebt, naar hen wil luisteren en rekening wil houden met hun gevoelens. Rick vindt het van belang om face-to-face in interactie te zijn met anderen en de verbinding met hen aan te gaan. Zijn dialogische houding is erop gericht om naast mensen te gaan staan. Rick wil zich niet tegenover hen opstellen. Dat wil hij ook kinderen meegeven.
Tenslotte wijst Rick op het risico dat in onze huidige tijd te veel aandacht uitgaat naar chronos in tegenstelling tot kairos. Chronos is een figuur uit de Griekse mythologie. Hij staat voor de lineaire, meetbare tijd, de kloktijd. Bij kairos gaat het om de innerlijke tijdsbeleving. Hiervoor is aandacht, rust en concentratie nodig. In de optiek van Rick willen we te vaak doel- en resultaatgericht te werk gaan en nemen we te weinig tijd voor bezinning en kijken we te weinig naar ons innerlijke. Het is belangrijk dat opvoeders en kinderen dit inzien en dat niet alles maak- en planbaar is. Ook al is niet alles in het leven perfect, kinderen zouden moeten worden aangemoedigd om hoop te houden en vergevingsgezind te zijn, en zich daarbij te laten leiden door het glorievolle mysterie van het geloof.

I’m gentle with
myself and
others.

Nu was het een moment om door te zetten.

Gesprek met Judith Borst, leraar basisschool, vier kinderen

Inleiding

Judith is opgegroeid in Heerhugowaard in een warm en harmonieus, katholiek gezin van drie kinderen. Ze is het middelste in de rij, heeft een twee jaar oudere zus en een twee jaar jongere broer.
Haar moeder is afkomstig van de boerderij en haar vader uit een ondernemersgezin. Hij was leraar Engels en godsdienst-levensbeschouwing op een middelbare school.
Van thuis uit werd Judith gestimuleerd flink aan te pakken. Haar ouders hebben het katholieke geloof voorgeleefd. Er werd gebeden en gelezen uit de Bijbel. Vader en moeder waren actief als vrijwilliger in de kerk.
Op haar zeventiende jaar nam Judith deel aan een tienerkamp van de Kerk in Engeland. Ze werd betrokken bij een charismatische vernieuwingsbeweging. Ze ontwikkelde een drive om iets voor jongeren te betekenen. Hier leerde Judith de man kennen met wie ze later is getrouwd.
Judith ging naar Leiden voor haar studie pedagogiek, met als specifieke richting jongerenstudies en jeugdbeleid. Vanaf het tweede studiejaar woonde ze in Den Haag op kamers. Ze heeft tijdens haar opleiding stage gelopen bij het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (afgekort VWS) en de Immigratie- en Naturalisatiedienst (afgekort IND).
Nadat ze haar studie op eenentwintig jarige leeftijd had afgerond, ging Judith in haar eentje naar Oeganda. Haar ouders vonden het spannend, maar respecteerden deze keuze en gaven haar de ruimte om in het buitenland een breder perspectief te ontwikkelen.
In Oeganda leerde Judith wat het betekende om geheel zelfstandig en zonder steun van anderen in het leven te staan. Haar levensbeschouwelijke achtergrond hielp haar om te gaan met gevoelens van eenzaamheid. Ze kreeg bewondering voor de dankbaarheid van de mensen in de plaatselijke gemeenschap.
Na terugkeer uit Oeganda heeft Judith een paar jaar gewerkt als coördinator van kinder- en tienerwerk van een kerkelijke beweging. In die tijd is zij getrouwd. Nadat haar eerste twee kinderen geboren waren, besloten Judith en haar man een jaar sabbatical te nemen.
Ze vertrokken naar Melbourne, Australië, waar ze de studie theologie van huwelijk en gezin oppakte. Haar twee kinderen reisden mee.
Bij terugkomst in Nederland pakte Judith de opleiding voor het begeleiden van partners met een kinderwens en gezinsplanning op. Daarna is ze enkele jaren actief geweest als begeleider op dit gebied. In deze periode heeft ze als pedagoog en opvoeder 'deelgenomen aan de denktank van Samuel Advies. Dit is een stichting die ondersteuning en inspiratie wil bieden bij de begeleiding van jongeren in hun groei naar gelovig mens-zijn. Judith en haar man kregen nog twee kinderen.
In 2016 is Judith begonnen met de verkorte opleiding leraar basisonderwijs aan Hogeschool de Kempel in Helmond. Ze heeft deze opleiding met succes doorlopen en is inmiddels als leerkracht in het basisonderwijs werkzaam.

Elk kind mag er zijn.

Voor Judith staat de relatie met mensen voorop. Door haar verblijf in het buitenland en haar stage bij de IND heeft ze geleerd oog te hebben voor de ander, ook al is die niet direct je naaste. Voor Judith is elk kind uniek en welkom. Ze wil graag bijdragen aan de ontwikkeling van kinderen, niet alleen in haar nabije omgeving maar ook wereldwijd. Ze vindt het belangrijk tegemoet te komen aan sociale en emotionele behoeften van kinderen door naar hen te luisteren, een open houding aan te nemen en hen te stimuleren hun talenten te ontwikkelen. Judith wil voor kinderen van betekenis zijn.

Ik vind het belangrijk dat je aandacht hebt voor het unieke van elk kind. Ieder kind heeft zijn eigen talenten. Ieder kind mag er zijn, ook als het lastig is in de omgang.
Wat mij betreft zou er meer aandacht moeten uitgaan gaan naar de wereldproblematiek, de schepping en de kinderen in Afrika en andere gebieden in de wereld.. Ik ben er een groot voorstander van om solidair te zijn en verantwoordelijkheid te nemen en dat te bezien in een grotere geheel. Onze school staat niet op zich, maar in relatie tot de wijk, de stad en het land.

Mijn overtuiging is dat ieder kind uniek is en recht op liefde heeft. Je merkt dat we dat allemaal nodig hebben. Ik wil er graag aan bijdragen. Ik besef dat er veel kinderen zijn, die dat niet altijd voelen. Ik kan er enorm van genieten als ik een kind zie groeien, ofwel door een compliment ofwel doordat hij iets kan wat hij nog niet eerder kon. Ik vind het heerlijk als ik iets mag bijdragen aan de ontwikkeling van een kind.

Tijdens een les flapte een meisje van tien jaar eruit: 'Wij moeten thuis eigenlijk alles zelf doen, want pappa en mamma werken allebei en wij moeten ook koken'. Een ander kind komt met kringen onder haar ogen op school. Ik denk dan: 'Hoe laat ben je naar bed gegaan? Om half tien? Nee, om half twaalf! Geen wonder dat jij je niet kan concentreren en slecht scoort op school'. Ik vraag me dan af, wat betekent dit voor het onderwijs, de didactiek en de opvoeding?

Laatst wilden we met de plusgroep een vlinder tekenen. Eén van die meisjes kan niet zo goed tekenen. Ze had een schets gemaakt en die enkele keren uitgegumd. Na een laatste poging kwamen de tranen en zei ze: 'Ik kan het niet'. Na wat aanmoediging van mijn kant, waagde ze een extra poging. Uiteindelijk heeft ze een supermooie vlinder getekend. Ze was uiteindelijk heel trots en hing haar tekening op in de klas. Ik heb haar geholpen door te zeggen: 'Normaal kan je dingen vrij snel, nu was het een moment om door te zetten'. Dat begreep ze. Dat vind ik mooi. Ik beleefde dit, als een gouden moment.

Vertrouwen geven en vertrouwen krijgen

Judith is van mening dat je als opvoeder vertrouwen moet hebben in de mogelijkheden van kinderen. Opgroeien draagt nu eenmaal altijd risico's in zich, maar zonder vertrouwen in de goede afloop, kan een kind zich niet ontwikkelen. Dat heeft ze zelf in haar jonge jaren mogen ervaren.
Een veilige omgeving aan kinderen bieden is een belangrijke voorwaarde voor hun ontwikkeling en maakt dat je lastige onderwerpen met hen kan bespreken. Volgens Judith heeft ieder mens het recht om fouten te maken, om er vervolgens van te leren.

Op een bepaald moment wilde ik graag naar Oeganda. Ik merkte dat mijn moeder het heel spannend vond. Ze zei: 'Weet je wel zeker, dat je dat moet doen? Is dat niet gevaarlijk? Zou je wel alleen gaan?'. Ze zag heel veel beren op de weg. 'Je bent nog zo jong. Die mensen daar zijn allemaal heel anders. Waarom zou je daar naar toe gaan? Kun je niet beter naar een andere plek gaan? Waarom moet je daar heen?'
Later vroeg ze: 'Zou je eens willen opschrijven waarom je vindt dat je daarheen wilt gaan'. Ik heb die brief geschreven. Ik heb daarin redenen opgenomen waarom ik wilde gaan.
Later kwamen mijn ouders erop terug. Ze zeiden dat ze het heel mooi vonden dat ik wilde gaan en dat ze achter me stonden. Ik kon met een goed gevoel op reis.

Onze zoon had vorig jaar een paar keer gespiekt. Ik was gewoon heel blij dat hij dat kwam zeggen. Ik voelde het aan en ik zeg tegen hem: 'Is er iets'? Hij biechtte op dat hij had afgekeken. Hij was betrapt en had bijna tranen in zijn ogen. Ik zeg: 'Ik ben blij dat je het vertelt en dat je hiermee bij mij komt'. Ik hoop dat we de kinderen thuis en op school kunnen stimuleren om netelige kwesties bespreekbaar te maken. Binnen ons gezin vinden wij het heel belangrijk dat we open over dingen praten. Het grootste goed is als de kinderen gewoon durven vertellen wat ze meemaken en wat ze vinden. Over gebeurtenissen van school, kunnen ze hun verhaal thuis kwijt.

Veiligheid en vertrouwen is niet alleen van belang in de opvoeding, Judith ervaart dat ze ook voor haarzelf van belang kan zijn. Als je helemaal alleen bent en op jezelf aangewezen zoekt ze troost in het geloof en ervaart ze zelf dat ze op God kan vertrouwen.

Op een keer waren we in Oeganda op zo'n grote compound met allemaal huisjes. In het midden stond een kapelletje. Ik herinner me de keer dat ik vroeg in de ochtend echt verdrietig was. Ik dacht: ik mis Nederland, ik mis iedereen. Op een gegeven moment dacht ik, ik ga hier niet weg voordat ik weer blij ben. Ik heb toen gebeden. Uit mijn Bijbel gelezen. Uiteindelijk ben ik er rustig van geworden. Die dag kon ik inderdaad weer doorgaan. Ik weet nog goed dat ik uit die kapel kwam en dacht: 'Ik kan er weer tegenaan, ik heb echt nu mijn troost gevonden bij God'. Op dat moment van eenzaamheid sloeg ik bijbel open.
Ik koos voor psalm 45.
'O, dochter hoor en zie en neig uw oren, verlaat, vergeet wat ooit u kon bekoren, uws vaders huis, uw volk en wat voorheen u dierbaar en beminnenswaardig scheen'.
Met andere woorden, vergeet gewoon even. Op dat moment hielp het mij om anders over mijn eenzaamheid te denken. Vanaf dat moment dacht ik: 'Oké, ik stop nu met zelfmedelijden en kies nu voor om gewoon hier te zijn en iets voor anderen te betekenen'.

Verantwoordelijkheid durven dragen, verantwoordelijkheid durven geven.

Judith vindt het belangrijk kinderen te leren hun vragen en problemen zelfstandig op te lossen. Opvoeden gaat nu eenmaal over het bevorderen van autonomie en zelfverantwoordelijkheid. Als je kinderen verantwoordelijkheid geeft, raken ze meer betrokken. Ook draagt het bij aan meer ontspanning en plezier tijdens het leren en bevordert het hun oplossingsvermogen. Als je verantwoordelijkheid krijgt, leer je die dragen. Dat heeft Judith in haar eigen opvoeding ook ervaren.

Ik kan me herinneren dat wij ter voorbereiding op een jeugdkamp een keer met een echtpaar moesten praten. Hun zoon nam als tiener ook deel aan het jeugdkamp. Ze bemoeiden zich naar ons idee teveel met de gang van zaken van het kamp, terwijl ze niet die rol hadden. Eigenlijk hadden ze uitsluitend de taak om in de keuken helpen. Op een gegeven moment ben ik met een medebegeleider naar hun toe gegaan. Ze waren destijds midden veertig. Wij hebben aangegeven wat eigenlijk de bedoeling was. Later realiseerde ik me dat we pas twintig, eenentwintig waren. Wij waren verantwoordelijk voor dat kamp en voor alle kinderen. We hebben die verantwoordelijkheid naar ons toegetrokken. Het voelde tegelijkertijd wel vreemd om als jongere een ouder hierop aan te spreken. Er was altijd wel iemand die we dan om advies konden vragen. Toch namen we dit soort beslissingen zelf, ook de gesprekken deden we zelfstandig. Het was heel leerzaam.

Op het moment dat ik kinderen meer ruimte, zelfverantwoordelijkheid bied, merk ik dat er meer ontspanning bij hen ontstaat. Ze leren dan met meer plezier. Ik probeer regelmatig in mijn lessen in te bouwen dat kinderen met meer zelfverantwoordelijkheid en plezier leren.
Mijn overweging is: Gaat het nou om de opdracht of gaat het erom dat de kinderen goed bezig zijn en er iets van leren?

Bij hoogbegaafde kinderen merk ik soms dat ze bang zijn om dingen te vragen. Ze staan zichzelf niet toe om fouten te maken. Ze zijn heel erg op zoek naar het goede antwoord. 'Is dit goed juf?' Ik stel hen dan een open wedervraag om hun denkproces op gang te brengen. Er is niet echt iets goed of fout. Misschien zijn er wel twee of zelfs vijf dingen goed. Ik merk dat we als school kinderen te veel stimuleren om het goede antwoord te geven. Kinderen pakken dat op. We belemmeren op die manier hun oplossingsvermogen.

Regels en menselijkheid

Judith ervaart soms dat er twee werelden zijn, namelijk de wereld van het systemische (met afspraken, regels en procedures) en de wereld van het menselijke. Die twee werelden kunnen soms op spanning staan met elkaar. Wetten en regelgeving staan barmhartigheid soms in de weg. Judith begrijpt dat wetten en regelgeving van belang zijn, maar ze houdt wel oog voor het menselijke aspect.

Een voorbeeld uit mijn stageperiode bij de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND). Mensen kunnen in een positie komen waarin ze het niet meer weten. Ze worden als het ware gedwongen om te liegen of een vals paspoort aan te nemen. Deze mensen hebben het eigenlijk niet zo gewild. Ze worden er later wel op afgerekend. Dat vind ik niet eerlijk. Door omstandigheden is het zo gegaan of zijn ze iemand tegen gekomen die hen geld heeft gegeven en een paspoort heeft geregeld.
De IND geeft in dat geval aan dat je geen recht om hier te blijven, want je had het paspoort niet mogen vervalsen. Volgens de wet mag dat niet, dat klopt.
Ik begrijp dat er recht moet zijn en dat er wetten zijn. Tegelijkertijd zie je hoe moeilijk dat is om het te doorgronden. Ik ben er echt voor om mensen toe te laten en zeker alleenstaande minderjarige asielzoekers. Tegelijkertijd begrijp ik ook dat er een wet moet zijn.

Samenvatting

Wat zegt het persoonlijke verhaal van Judith over de levensbeschouwelijke capaciteiten die kinderen/jongeren anno 2019 in de opvoeding volgens hem mee zouden moeten krijgen? Judith vindt het van belang dat kinderen in hun opvoeding de betekenis van relatie en verbondenheid ervaren. Elk kind is zoals het is, elk kind mag ervaren dat het welkom is. Judith vindt het belangrijk tegemoet te komen aan de sociale en emotionele behoeften van kinderen door naar hen te luisteren, een open houding aan te nemen en hen te stimuleren hun talenten te ontwikkelen.
Relatie betekent voor Judith ook dat je oog hebt voor de ander, voor zijn of haar behoeften, en dat geldt ook als die niet je directe naaste is en ver weg woont. Die betrokkenheid op anderen, kinderen in ontwikkelingslanden in het bijzonder, wil Judith aan kinderen en jongeren meegeven.
Het is belangrijk dat je als opvoeder laat merken dat je vertrouwen hebt in de mogelijkheden van kinderen. Opgroeien brengt nu eenmaal risico’s met zich mee, maar zonder vertrouwen in de goede afloop, kan een kind zich niet ontwikkelen.
Een veilige omgeving aan kinderen bieden is een belangrijke voorwaarde voor hun ontwikkeling en maakt dat kinderen jou in vertrouwen nemen. Dat veiligheid en vertrouwen ook een spirituele kant hebben, wil Judith ook aan kinderen doorgeven. Als je helemaal alleen bent en op jezelf aangewezen kun je troost in het geloof vinden en ervaren dat je op God kan vertrouwen.
Judith vindt het belangrijk kinderen te leren hun vragen en problemen zelfstandig op te lossen. Opvoeden gaat nu eenmaal over het bevorderen van autonomie en zelfverantwoordelijkheid. Als je kinderen verantwoordelijkheid geeft, raken ze meer betrokken. Als je verantwoordelijkheid krijgt, leer je die dragen. Judith ervaart soms dat er twee werelden zijn, namelijk de wereld van het systemische (met afspraken, regels en procedures) en de wereld van het menselijke. Die twee werelden kunnen soms op spanning staan met elkaar. Wetten en regelgeving staan barmhartigheid en menselijkheid soms in de weg. Judith begrijpt dat wetten en regelgeving van belang zijn, maar ze houdt wel oog voor het menselijke aspect. Voor opvoeders betekent dit dat je steeds het belang van kinderen voor ogen hebt en hen laat weten dat je achter hen staat.

Als het gaat om het geloof, heeft het nooit stilgestaan.

Gesprek met Lex Joosten, medewerker van Verus, Vereniging voor katholiek en christelijk onderwijs, drie kinderen.

Inleiding

Lex is afkomstig uit een conservatief, traditioneel katholiek Haarlems gezin met een agrarische achtergrond. Hij is de oudste en heeft een zeven jaar jongere broer.

Hij groeide op in een samengesteld gezin met een conservatieve vader als gezinshoofd. Lex werd katholiek opgevoed en heeft zijn communie en vormsel gedaan. In die tijd was het gewoon dat de pastoor een binding met de kerk tot stand bracht, onder andere door klassenbezoeken met bijbelvertellingen op school en het verzorgen van kerstvieringen in de kerk.

Voor Lex was zijn vader als opvoeder nauwelijks in beeld, hij ervoer de vadersrol voornamelijk als faciliterend. Vader werkte zes dagen per week en op zondagen floot hij als scheidsrechter voetbalwedstrijden.

Met warme gevoelens kijkt Lex terug op de negen maanden waarin hij als zesjarige door zijn grootouders werd opgevangen. In die periode herstelde zijn moeder van een herniaoperatie. Opa en oma boden een hechte en stabiele thuissituatie. In deze periode deed Lex waardevolle levenservaringen op. Zijn opa wist hem te raken in persoonlijke gesprekken over spirituele aspecten van het leven. Lex waardeerde de focus die zijn grootouders legden op 'het gezamenlijke', het belang van het erbij horen. Zij lieten hem ervaren dat het belangrijk was om elkaar los te laten als het kon en elkaar te vinden op momenten die ertoe deden.

Vanaf de verhuizing van Haarlem naar Schagen raakte de persoonlijke ontwikkeling van Lex in een stroomversnelling. In zijn leven deden zich diverse markante gebeurtenissen voor. Die hebben hem mede gevormd tot de persoon en de opvoeder die hij is geworden.

Hij ging naar een katholieke dorpsschool maar moest daar ernstig pestgedrag aan den lijve ondergaan. Hij verwijt de school en ook zijn moeder nalatigheid omdat zij destijds deze incidenten bagatelliseerden. Lex kan nog steeds op geen enkele manier begrip opbrengen voor het bewust beschadigen van anderen.

Rond zijn twaalfde jaar ontaarde de relatie tussen zijn ouders in een vechtscheiding. Er volgde een zware periode waarin Lex zich buitengewoon kwetsbaar voelde.

In deze moeilijke periode heeft hij twee belangrijke beslissingen moeten nemen.

Zijn schoolresultaten leden onder de situatie. Hij koos ervoor om tijdelijk in te trekken bij zijn beste vriend.

Nadat de scheiding was uitgesproken, besloot Lex om bij zijn moeder en zijn broertje te gaan wonen. Zijn keuze werd mede bepaald door zijn voorkeur om in Schagen te blijven en daar naar het voortgezet onderwijs gaan. Vader ging in Haarlem wonen.

In deze periode voelde Lex zich voor het eerst een grote verantwoordelijkheid voor het welzijn van zijn moeder en zijn jongere broer.

In de zeven jaar die volgden had Lex geen contact met zijn vader. Hij groeide op bij zijn moeder, leerde voor zichzelf opkomen en zichzelf beschermen.

In deze periode kwam hij via een kapelaan opnieuw in contact met de Kerk. Met de kapelaan klikte het en Lex waardeerde het contact met hem als prettig en waardevol.

Rond zijn zeventiende jaar hertrouwde zijn moeder. In die periode leerde Lex zijn huidige vrouw kennen. Zij was de beste vriendin van één van de dochters van zijn stiefvader. Met zijn stiefvader zelf heeft

hij overigens nooit een goede band gehad.
Lex en zijn huidige vrouw gingen samenwonen. Rond zijn tweeëntwintigste trouwden ze en gingen wonen in het ouderlijk huis in Schagen.
Lex verloor tijdelijk de binding met de Kerk, zonder die met het geloof te verliezen. De kapelaan, met wie hij een goed contact had, werd opgevolgd door een pastoor, die veel meer handelde en dacht vanuit een conservatief, orthodox perspectief. Zo deelde deze pastoor aan zijn moeder mee dat ze niet meer welkom was in de kerk omdat ze gescheiden was. Voor Lex was dat de reden om afscheid te nemen van het instituut kerk. Maar hij behield de binding met het geloof.
Het was zijn vrouw die ervoor zorgde dat het contact met zijn vader na vele jaren werd hersteld. Vader hertrouwde, maar werd later weduwnaar. Moeder scheidde voor een tweede keer en is sindsdien alleenstaand.
Als opvoeder willen Lex en zijn vrouw hun kinderen de waarden van het geloof en de Kerk meegeven. Belangrijk in dit verband zijn verbinding zoeken met elkaar, samen delen, samen zijn. In zijn optiek is het gezin een waardengemeenschap, een hoeksteen voor de vorming en ontwikkeling van kinderen en jongvolwassenen, maar ook voor de ontwikkeling van de geloofsgemeenschap.
In de loop van de jaren herstelde het contact met de Kerk zich. De drie kinderen gingen naar een katholieke school. Lex, zijn vrouw en zijn drie zoons vervullen ieder op hun eigen manier een actieve rol in de geloofsgemeenschap. Dit past bij zijn wens om zijn eigen kinderen op te voeden in verbondenheid met de Kerk als geloofsgemeenschap. Die verbondenheid betekent dat je er ook een actieve bijdrage aan levert.
Als zijn voornaamste pedagogische taak ziet Lex het opvoeden van kinderen tot goede opvoeders: hij wil zijn kinderen zo opvoeden dat ze later zelf goede opvoeders worden. Zelf keuzes leren maken en consequenties leren dragen van gemaakte keuzes. In zijn visie zijn het twee kernaspecten van opvoeden.
Lex is zijn professionele loopbaan gestart als bedrijfsleider bij een supermarkt. In een latere fase stapte hij over naar de verzekeringswereld. Eerst als adviseur, later als beleidsmedewerker. Vrijheid en verantwoordelijkheid willen dragen, gaan bij hem hand in hand.
Momenteel is Lex werkzaam bij Verus als leidinggevende. In zijn huidige taak richt hij zich op verzekeringen, collectiviteiten, inkoop- en aanbestedingsdienstverlening aan de leden.

Het gezin als waardengemeenschap

Lex ziet een gezin als een gemeenschap waarbinnen waarden en normen worden gedeeld. Opvoeden vanuit liefde, verbondenheid met elkaar vindt hij hierin essentieel. Het is belangrijk dat ieder in deze gemeenschap zich gewaardeerd en gerespecteerd voelt. Elkaar steunen, begrijpen, aanvoelen, liefhebben en ruimte voor ontwikkeling gunnen, zijn elementen die hij zijn kinderen wil meegeven. Lex wil graag dat zijn kinderen ook actief zijn in de geloofsgemeenschap. Hij wil hen dit aspect meegeven in de opvoeding.

Wat we ook onze kinderen willen meegeven is dat we met elkaar in balans zijn.
We hebben met elkaar gemeen dat we ontzettend van elkaar houden, elkaar waarderen en respecteren. En ook dat we de kinderen op een gezamenlijke manier opvoeden. We vullen elkaar aan. Belangrijke aspecten zijn dan: elkaar kennen, steunen, begrijpen, aanvoelen en liefhebben, een bepaalde ontwikkeling gunnen.

Je krijgt als ouder, als opvoeder geen blauwdruk mee, van zo moet het. Je doet het op basis van je beste vermogen en ik kan mezelf nog steeds recht in de spiegel kijken. Ik heb heel erg mijn best gedaan. Er zullen ongetwijfeld foute keuzes zijn gemaakt en slechte momenten zijn geweest. Ik ben ook echt geen perfecte huisvader of zo. Echt niet. Ook ik trap ook wel eens in mijn valkuil. Dan zeg ik bijvoorbeeld tegen mijn kinderen: nou kan het even wat minder. En dan zegt mijn vrouw, ja, je deed het gisteravond zelf....

Bij het opvoeden willen we de kinderen onderliggende waarden en normen meegeven in het omgaan met elkaar, in het delen met elkaar, in het voelen met elkaar, in het zijn met elkaar. En daar hoort ook de Kerk bij als uitvloeisel van het geloof.

Verbondenheid is voor ons heel belangrijk. Je bent deel van een gemeenschap en dat kan een onderwijsgemeenschap zijn, maar het kan ook een geloofsgemeenschap zijn. Het is belangrijk om aan een geloofsgemeenschap je bijdrage te leveren. Mijn bijdrage aan de school en de Kerk ontwikkelde zich langzamerhand. Bij mijn vrouw verliep dat proces sneller, want zij zat op een gegeven moment in vier verschillende werkgroepen, die allemaal dan wel met onderwijs ofwel aan de Kerk of aan beide gerelateerd waren. Wij vinden vanuit onze normen en waarden dat mensen niet aan de zijlijn moeten blijven staan. En dan roepen: dat doe je niet goed!
Als je vindt dat je een bijdrage kunt leveren, omdat je denkt dat iets beter kan of omdat je het in stand wil houden, dan moet je ook actief daarin meedoen.

Ik kan daarom ontzettend genieten van het feit dat die betrokkenheid die wij hebben met het geloof en met de Kerk ook bij onze kinderen zichtbaar is. De oudste is misdienaar geweest, uiteraard zou ik bijna willen zeggen. Hij heeft het een lange periode gedaan, is momenteel zeventien jaar. Hij is ontzettend lang voor zijn leeftijd, want hij tikt de twee meter aan. Hij is tot zijn dertiende misdienaar geweest, waarbij hij uittorende boven iedereen, bij het altaar. En de tweede, vond het misdienen niks, maar vond zingen geweldig. Dus die is heel vroeg al bij het kinderkoor gegaan. Hij is autistisch. Het koor brengt iets in hem te weeg, een bepaalde mate van rust. En het grappige is, hij heeft helemaal niets met het kerkgebeuren, maar dat koor, ja dat zingt nou eenmaal in de kerk en door die connectie heeft hij wel weer wat met het geloof. Nou en ook de jongste is ook misdienaar geweest, die is nu twaalf, dat wil hij al een tijdje niet meer. Hij is momenteel vrijwilliger. Hij brengt bet parochieblaadje rond, doet hand- en spandiensten voor de pastoor.

Een ander voorbeeld. Het is niet één moment, maar er zijn meerdere momenten geweest dat wij als gezin deelnamen aan de viering. In het verleden zijn het de familievieringen geweest. En daarbij was het mooie dat we ieder een andere rol hadden. Mijn middelste zoon aan de zijkant van het altaar, die mocht dan zingen, mijn jongste zoon was dan misdienaar en mijn vrouw stond daar soms dan bij als acoliet. Ik heb een hele periode de vertellingen mogen doen, inderdaad vanwege mijn vertelstem, denk ik dan maar. En onze oudste was ook in de kerk aanwezig. We zaten allemaal op verschillende plaatsen en verschillende rollen en toch kon ik ontzettend genieten dat we dat vanuit een gezamenlijkheid, gezamenlijk als gezin, maar ook gezamenlijk als gemeenschap, die die Kerk vormt.
En voor mij zijn het ook momenten dat je even over je eigen valkuilen kunt nadenken. Op datzelfde moment geniet ik ook van deze hele belangrijke, hele fijne gevoelsmomenten.

Verbinden en ruimte geven

In het contact en de verbinding met de ander zoekt Lex naar harmonie. Dat is verklaarbaar vanuit een gemis aan harmonie in zijn jeugd. Lex kan, zoals hij het zelf zegt slecht tegen ruzie. Een harmonieuze relatie houdt in dat je elkaar loslaat waar nodig en elkaar opzoekt en vindt op momenten die ertoe doen.

Ik woonde in de herstelperiode van mijn moeder bij mijn opa en oma. Ik zag mijn vader natuurlijk met enige regelmaat en mijn oma deed het dagelijks verzorgende deel. Mijn opa deed op zijn manier het wereldse en het spirituele deel. We hadden elke ochtend ons gezamenlijk momentje en dan maakte opa een boterhammetje voor me en dan zaten we samen in de erker van het huis. En dan zaten we over alles nog wat met elkaar te praten. Ik was nog jong, zes, zeven jaar, zoiets. En dat is iets dat me altijd heel erg is bijgebleven, de manier waarop het gebeurde. Kijk in elk gezin, in elke familie zijn er natuurlijk allerlei dingen, maar als zes-, zevenjarige heb je daar heel weinig erg in, tenzij je heel openstaande intuïtie hebt. De manier waarop dat vorm werd gegeven, dat gezamenlijke met elkaar, dat vond ik mooi. Een heel hecht gezin dat alles samen doet. En dit zat er tussenin. Het is elkaar loslaten op momenten dat het zo is of dat het nodig is of omdat het moet. En elkaar vinden op momenten die ertoe doen.

Een ander voorbeeld. Er is een bijzonderheid over die eerste jaren van ons huwelijk te melden. Het allerbelangrijkste is dat mijn vrouw ervoor gezorgd heeft dat het contact met mijn vader werd hersteld. Mijn vrouw heeft dat allemaal meegekregen, zij komt ook uit een katholiek nest, een zeer conservatief Noord-Hollands katholiek gezin, agrarisch, redelijk naar binnen gericht, maar ook heel erg gericht op het sociale aspect. Mijn vrouw heeft dus vanuit haar perspectief, een stukje lijden, een stukje gemis bij mij ervaren. Op een gegeven moment heeft ze de stoute schoenen aangetrokken. Het heeft wel een paar jaar geduurd, dat ze dit durfde, wilde en kon. Ze ervoer dat ik iets miste en mijn vader ook. Op dit moment is het contact met zowel mijn vader als met mijn moeder goed. We zijn vanuit die voorzichtige stappen langzaam weer gaan bouwen..

Over het voetbalteam dat Lex coacht vertelt hij:
We zijn één eenheid met elkaar. Elkaar becommentariëren of aanwijzingen geven, dat mag heel stevig zijn, maar laten we dat wel ín de kleedkamer doen. Discriminatie, uitsluiten, pesten, uitschelden, dat sta ik pertinent niet toe. Ik bel de ouders ook nog even op, als het nodig is. We hebben met elkaar een aantal spelregels en afspraken. Wij zijn een redelijke recreatieve vereniging, het moet leuk zijn. We willen best ook een beetje ambitie tonen. Dit is zo'n team wat prestatief wil zijn, maar ook vanuit het gezamenlijke, het moet wel in balans zijn.

> *"De gouden regel in ons gezin is dat als je iets afkeurt, je dan een alternatieve oplossing aandraagt."*

Verantwoordelijk zijn en verantwoordelijkheid geven

Lex beschouwt het bevorderen van zelfverantwoordelijkheid een belangrijke pedagogische taak. De kinderen leren zelf keuzes maken en consequenties van de gemaakte keuzes dragen. Dat vraagt van de opvoeder een basishouding van vertrouwen. Lex wil dat zijn kinderen leren constructief bij te dragen aan het oplossen van de problemen waarmee ze worden geconfronteerd en er verantwoordelijkheid voor te dragen.

Over de periode toen hij na de scheiding bij zijn moeder ging wonen vertelt Lex:
'Ik voelde me verantwoordelijk voor het welzijn van ons gezin, terwijl ik dat natuurlijk niet was, want ik was kind, tiener. Maar ik voelde wel een stukje verantwoordelijkheid. Mijn moeder heeft dat nooit gevraagd of uitgesproken of laten blijken en toch voelde ik dat een stukje. Dat heeft me wel als mens ook gemaakt, getekend. Ik bedoel ook het verantwoordelijk zijn voor een ander zijn welzijn'.

We voeden onze kinderen op vanuit de basishouding dat je in vrijheid kan kiezen en fouten mag maken, als je daar dan weer van leert. Ik vind dat heel essentieel dat je probeert om lering uit een ervaring te trekken. Vrijheid zit hem ook in de verantwoordelijkheid, namelijk dat je ook verantwoordelijk bent voor de gevolgen van je keuzes. Voor een deel natuurlijk want je bent kind of tiener. Maar je kunt altijd op je ouders terugvallen, ten alle tijden. Als je maar erover communiceert, als je maar praat. Als ouders proberen we dat over te dragen op onze kinderen.

De kinderen zelf mogen om deze reden over bepaalde dingen meepraten. En in het kader van leren keuzes te maken, geven we dat op een bepaalde manier vorm. Wij bidden bijvoorbeeld nog steeds thuis niet voor het eten, om maar eens wat te noemen. Onze kinderen mogen zelf kiezen of ze wel of niet naar de kerk meegaan. En wij gaan niet elke week naar de kerk. We zijn wel elke week ermee verbonden. De gouden regel in ons gezin is dat als je iets afkeurt, je dan een alternatieve oplossing aandraagt. Ik vind het prima als mijn vrouw vraagt, bij ons in het gezin, van jongens wat zullen we vanavond eten? Of wat mijn vrouw tegenwoordig steeds vaker doet: ik had aan sperziebonen gedacht, dan zegt iemand van, nou niet zo'n trek in of ik vind het niet zo lekker. Oké, maar dan mag je met een tegenvoorstel komen. Je mag wel nee zeggen, maar dan moet je met een tegenvoorstel komen.

Eerlijkheidshalve komt het weleens voor dat ik nog iets te veel doorschiet in het weghalen van steentjes. Mijn vrouw zegt: ruim nou niet alle obstakels voor ze op. Met vallen en opstaan leer je dingen en als jij alles opruimt voor ze, dan maakt je het misschien te gemakkelijk. En ik schiet daar nog wel eens in door. En daarin geef ik ze dus misschien wel te weinig vertrouwen. Ik handel niet vanuit wantrouwen en ook niet dat ze het niet zouden kunnen, maar vanuit mijn - het klinkt heel dramatisch maar dat is wel zo - mijn ongebreidelde liefde.

Regels versus menselijkheid

Lex realiseert zich dat instituten en organisaties een systemische kant hebben en vanuit dat perspectief bepaalde eisen stellen aan de omgang met mensen. Maar Lex vindt dat deze systemische kant niet ten koste mag gaan van de menselijkheid. Lex wil vanuit integriteit in verbinding staan met anderen. Hij weet zich hierin geïnspireerd door zijn geloof.

Nog vooruitgaande aan allerlei dingen die later zouden gaan spelen over de Kerk, raakte ik mijn binding met de Kerk kwijt. Dat is mede veroorzaakt door het feit dat de kapelaan, waar ik zo'n band mee had, op een gegeven moment er niet meer was, in ieder geval niet meer praktiserend. Hij werd opgevolgd door een - conservatief is nog zacht uitgedrukt - echt een pastoor van de strakke harde lijn. Nou ja, dat betekende onder andere dat mijn moeder op een gegeven moment te horen krijgt, van joh, luister je bent gescheiden, wat kom je hier zondag doen?

De organisaties waarvoor ik werkte als verzekeringsondernemer eisten steeds meer dat ik bepaalde producten gewoon verkocht omdat daar de hoogste winstmarge op zat of daar het beste rendement op gemaakt werd. Ik zeg, jongens, ik ben een adviseur. Ik ben geen verkoper. Het is mijn advies. Ik zei bijvoorbeeld: doe deze verzekering niet, want je kunt hem niet betalen. Of deze polis biedt geen toegevoegde waarde. Dat werd mij zeer kwalijk genomen. Ik heb toen tegen mijn vrouw gezegd, dit voelt niet goed, ik kan dit niet. Mijn instelling bij dergelijke kwesties heeft te maken met de rode draad van ons gezin met normen en waarden en met in-verbinding-zijn met de Kerk en het geloof. Dat is de eenheid waarop wij drijven en wat wij heel belangrijk vinden. En het mooie is dat ik dit ook in mijn huidige baan bij Verus mag ervaren. Ik kan fantastische goede gesprekken hebben met collega's die theologisch onderlegd zijn. Niet de diepte in, want dan haak ik wel af, maar wel op het gevoelsmatige. Ik weet waar het over gaat en ik kan daarom ook met hen sparren.

Samenvatting

Wat zegt het persoonlijke verhaal van Lex over de levensbeschouwelijke capaciteiten die kinderen/jongeren anno 2019 in de opvoeding volgens hem mee zouden moeten krijgen?
Ten eerste is het volgens Lex van belang dat opvoeders zich realiseren dat zij model staan voor hun kinderen. Kinderen worden opgevoed, niet alleen opdat ze daardoor volwassen in-de-wereld leren staan, en meer specifiek ook opdat ze later zelf goede opvoeders worden. Lex beschouwt het gezin als een hoeksteen van de opvoeding. Hij ziet het gezin als een waardengemeenschap waarbinnen waarden en normen worden gedeeld. Opvoeden vanuit liefde, de verbondenheid met elkaar, vindt hij hierin essentieel. Het is belangrijk dat ieder zich gewaardeerd en gerespecteerd voelt. Binnen een (geloofs-) gemeenschap draagt men zorg voor elkaar en draagt ieder actief zijn steentje bij.
Ten tweede vindt Lex het van belang dat kinderen harmonie ervaren in het gezin. Harmonie betekent elkaar loslaten waar nodig en elkaar vinden op momenten dat het ertoe doet. Als opvoeder kan je kinderen de waarden en normen van het geloof en de kerk meegeven, zonder ze dwingend op te leggen; het is belangrijk dat kinderen deze waarden ervaren in de dagelijkse omgang met elkaar, in het delen met elkaar.
Ten derde is Lex van mening dat de opvoeder het nemen van (zelf) verantwoordelijkheid van kinderen dient te bevorderen. Kinderen leren van opvoeders zelf hun keuzes maken en consequenties van de gemaakte keuzes dragen. Dat vraagt van de opvoeder een basishouding van vertrouwen. Lex beschouwt het maken van fouten als waardevolle levenslessen voor kinderen. Noodzakelijk voor een ontwikkeling tot verantwoordelijke volwassene.
Tenslotte vindt Lex dat het altijd belangrijk blijft dat organisaties en systemen hun menselijk gezicht behouden. Dat geldt voor bedrijven en maatschappelijke organisaties, maar ook voor de Kerk. Lex vindt het essentieel dat kinderen in de geloofsgemeenschap dat gevoel van menselijkheid ervaren.

Ik blaas bellen van sop
Er zit niet heel veel meer in
De zeepbel zegt PATS
Je hoort het niet
Je hoort het alleen
omdat je het ziet

Leerling groep 4

Alles begint opnieuw.

Gesprek met Willem Heldens,
lerarenopleider/muziuekdocent, drie kinderen.

Inleiding

Willem is opgegroeid in een katholiek gezin in Hegelsom. Zijn ouders hadden een boerenbedrijf. Het buurtschap waarin hij tot zijn twintigste levensjaar opgroeide, bestond uit drie boerderijen. Willem ervoer in zijn opvoeding veel ruimte om de wereld te ontdekken. Van jongs af aan leerde hij verantwoordelijkheid te dragen voor medemens en dier. Hij voelde de verbondenheid met en de afhankelijkheid van elkaar. In zo'n kleine gemeenschap moest men op elkaar kunnen rekenen en op elkaar kunnen bouwen.
Willems ouders waren oprechte kerkgangers. Ze haalden inspiratie en troost uit het geloof.
Willems moeder overleed op de leeftijd van 64 jaar. Zijn vader was actief als dirigent van het kerkkoor. Willem was geobsedeerd door het orgelspel en de Gregoriaanse gezangen. Als koorlid en misdienaar leerde hij de mystieke kant van het geloof waarderen.
Hij had dezelfde passie voor muziek als zijn vader. Hij startte, na het gymnasium de opleiding aan het conservatorium te Tilburg. Er ging voor hem een nieuwe wereld open.
Hij deed tijdens zijn studie onder meer ervaringen op als dirigent van een jongerenkerkkoor en stelde de liturgie op in samenwerking met de pastoor. Momenteel is Willem dirigent van zowel het parochiekoor H. Johannes in Veghel en van het Roois Gemengd Koor, een profaan gemengd koor.
Op het conservatorium koos Willem voor de studierichting schoolmuziek, eerstegraads leraar muziek. Hij sloot deze opleiding met succes af in 1992. Hij leerde hier zijn huidige vrouw kennen. Samen hebben ze drie kinderen.
Willem was onder meer werkzaam als muziekdocent aan respectievelijk de SG de Overlaat (VBO-MAVO) in Waalwijk, het Fioretticollege (VMBO-HAVO-VWO) en aan het Zwijssencollege (HAVO- VWO) beide in Veghel.

Sinds 2000 is hij als hogeschooldocent muziek verbonden aan Hogeschool de Kempel in Helmond, een opleiding tot leraar basisonderwijs (pabo). In 2015 heeft Willem de WO-master muziekwetenschap aan de Universiteit Utrecht met succes afgerond.

Verbondenheid

Willem heeft in zijn jeugd een sterke verbondenheid in zijn buurtschap ervaren. Het was vanzelfsprekend dat men voor elkaar klaar stond, ook al kwam het niet altijd uit. Men moest op elkaar kunnen rekenen. Verbondenheid is nu nog steeds een belangrijke waarde voor hem.

Op de boerderij van mijn jeugd kon het zomaar gebeuren dat iemand aan de keukentafel zei dat het 's-nachts zou gaan vriezen. Voor de bonen was dat niet best. Je wist als kind direct dat er een beroep op je werd gedaan om mee te helpen. Dat was heel bijzonder. Het werd nooit letterlijk gevraagd. Wij begrepen direct dat wij voor elkaar moesten klaarstaan en de handen uit de mouwen moesten steken. Het maakte niet uit hoelang de klus ging duren, je deed het gewoon met en voor elkaar.

Wij mochten van mijn ouders als puber echt laat uitgaan in vergelijking met mijn leeftijdsgenoten. Onderhandelingen daarover speelden bij ons niet. Er zat wel een andere kant aan de medaille. Op het moment dat er bij ons op de boerderij iets gebeurde waarvan je wist dat het fout zou kunnen gaan, dan kreeg die onverwachte klus voorrang. Wij hadden een kippenfokkerij. Er ging wel eens iets mis met waterleidingen die defect raakten. Het gevolg zou kunnen zijn dat het hele hok onder water zou lopen. De kippen zouden kunnen verdrinken. Dat zou ernstig zijn. Geen haar op ons hoofd die dacht: ik wil niet, ik ga gauw op stap en zoek het maar uit.. Op zo'n moment wist je, dat kan niet. Je kleedde je snel om, trok je overall over je oude kleren aan. Je ging, samen met de anderen, eerst de boel opruimen. Je ging pas stappen, als deze klus met elkaar was geklaard.

De verbondenheid die Willem in zijn jonge jaren heeft ervaren, is voor hem ook een belangrijke waarde in het gezin.

Wij genieten allebei enorm van onze kinderen. Wij zorgen regelmatig voor een samenzijn met het hele gezin. We creëren die momenten bewust zoals met Kerst, Pasen of met verjaardagen. Met verjaardagen plannen we tevoren wat we gezamenlijk gaan doen. Het kan zijn dat we samen een weekend op pad gaan. Ik vertrouw er op dat het met ons samenzijn wel goed zit.

Onze drie kinderen zijn echte maatjes. Ze zoeken elkaar buiten ons om op. Achteraf horen we bijvoorbeeld dat ze met zijn drieën zijn gaan poolen. Ze nemen hun oudere broer mee. Hij is autistisch en in een sociale omgeving niet de gemakkelijkste. Toch nemen ze hem mee. Ik vind dat leuk dat ze met elkaar iets gezamenlijks ondernemen.

Willem ervoer de waarde van verbondenheid ook toen hij via zijn kapper met een andere cultuur in aanraking kwam. Hij vindt dat je verschillen juist moet benoemen en waarderen. Door directe contacten leer je mensen afkomstig uit andere culturen beter begrijpen.

Ik laat mijn haar knippen bij een Marokkaanse kapper, Mo. Zijn vader lag op een gegeven moment in het ziekenhuis. Mo is vanuit zijn geloof min of meer verplicht om iedere dag naar zijn vader te gaan om eten te geven. Dat kunnen de verpleegsters natuurlijk ook, maar dat mag niet, het een verplichting dat zelf te doen. En hij deed het!
De Nederlandse buurvrouw van Mo is slecht ter been. Hij vindt van zichzelf dat hij voor haar de boodschappen moet doen. Zij mag het van hem niet zelf doen, ook al heeft hij eigenlijk geen tijd omdat hij moet werken. Hij heeft het druk, moppert soms, dat hij het allemaal niet rond krijgt. Toch haalt hij voor haar de boodschappen.
Ik deed hem een suggestie aan de hand over de thuiszorg. Maar hij vindt dat hij voor zijn buren moet klaarstaan. Hij doet het vanuit een soort gemeenschapszin. Bij ons zou dat niemand zo fanatiek oppakken. Bij hem gebeurt het als vanzelfsprekend.

Opnieuw beginnen

In de optiek van Willem mag je nooit iemand afschrijven en is vergeving op zijn plaats. Hij vindt het van belang om binding te houden met mensen, met kinderen, met het geloof, met het leven, ook al lijkt het soms niet betekenisvol. Uiteindelijk kennen, volgens Willem, alle processen in het leven een nieuwe start, alles begint opnieuw.

Ik herinner me het uitspreken van de schuldbelijdenis tijdens de mis. Ik ratelde het op: door mijn schuld, door mijn schuld, door mijn grote schuld. Eigenlijk vraag je het iedere week even aan elkaar. Ik heb best wel dingen gedaan, die had ik deze week anders kunnen doen. Mag ik van jullie en God onze Heer opnieuw beginnen? Ik vind het goed dat je keer op keer mensen met een schone lei mag laten beginnen. Nooit iemand afschrijven voor het leven. Dat kan niet in mijn optiek.

Ik geloof in het leven, hoewel dat weer zo groot klinkt. Het feit dat je zo'n pil mag hebben, die ouderdomspil, dat stuit mij hartstikke tegen de borst. In mijn optiek zeg je dan dat je niet meer in het leven gelooft. Ik ben me ervan bewust dat het genuanceerd ligt, want er zijn mensen genoeg op leeftijd die verschrikkelijk eenzaam zijn. Maar de eerste reactie die het bij mij oproept, is: dit klopt niet. Ik geloof niet dat ik een keuze heb om het leven te stoppen. Het begint opnieuw, hoe dan ook. Voor de diplomering van onze studenten heb ik een keer een tekst gemaakt op het liedje 'Het komt allemaal wel weer goed'. Die zin, dat is voor mij opnieuw beginnen. Het kan nog zo erg zijn, je moet kunnen zeggen: het komt echt allemaal wel een keer goed. Elke keer opnieuw komt het weer goed. Dat vind ik echt.

Bij mij in het koor zit een fantastische vrouw. Ik zie ze een beetje als mijn tweede moeder, mijn moeder is namelijk op vrij jonge leeftijd overleden. Die vrouw verloor haar zoon op mijn verjaardag, hij was eenentwintig jaar, een hele begaafde jongen. Hij zat op de technische universiteit. Hij kwam om als gevolg van een verkeersongeval. Haar wereld stond stil vanaf het moment dat ze haar kind plotseling verloor. Op enig moment zei ze: 'Direct de week na het overlijden ben ik weer naar het koor gegaan. Ik wilde onder de mensen zijn, ik wilde mijn verhaal vertellen; ik mag er ook voor kiezen om niks te vertellen. Ik mag het, ik wil het, en ik ga het vergeven'. Ze zei: 'Alles begint opnieuw. De wereld begint opnieuw'. Als je spreekt over geloof hebben in het leven, is volgens mij dát de opvatting.

Voor mij is nooit is iets eindig. Toen ik een conflict had met een collega, zocht ik een weg om opnieuw te beginnen. Ik probeerde de situatie door een andere bril te beschouwen. Ik ging anders kijken. We hebben een nieuwe start gemaakt. Momenteel hebben we een arbeidsrelatie die niet eerder zo goed is geweest.

Verantwoordelijkheid geven.

In de opvoeding heeft Willem geleerd om zo veel mogelijk zelfstandig oplossingen bedenken voor de problemen die zich voordeden of die hij zelf veroorzaakte. Als opvoeder begeleidt hij zijn kinderen en de studenten vanuit eenzelfde perspectief. Willem wil niet controleren of 'er bovenop gaan zitten'. Hij wil het zelf-oplossend vermogen van kinderen en jongeren aanspreken.

Van mijn ouders heb ik geleerd om niet onnodig te zeuren. Zelf houd ik niet van 'simmende' mensen. Dat vind ik verschrikkelijk. Als ik iets lichamelijks zou hebben, dan zou ik mezelf de vraag stellen: hoe kan ik nou zo snel mogelijk weer goed functioneren. Onze kinderen hebben we dat meegegeven. Mijn kinderen bleven echt niet voor elk wissewasje thuis van school.

De verantwoordelijkheid die ik kreeg in mijn opvoeding, heeft er toe geleid dat ik veel dingen zelf oploste. Een voorbeeld: ik had een keer een vuurtje gestookt dat flink uit de hand liep. Ik ging niet naar huis totdat het geblust en veilig was. Ik zorgde er zelf voor en thuis vertelde ik het niet. Ik deed bijna geen beroep op anderen om iets voor mij te regelen. Ik deed het vaak zelf.
Verantwoordelijkheid geven heb ik zelf ook toegepast bij het opvoeden van mijn kinderen. Ik zie dat ook in mijn docentgedrag terug. Ik merk dat bijvoorbeeld wanneer studenten met bepaalde vragen bij me komen. Ik zeg dan: 'Is dit een probleem waarvoor je mij nodig hebt of kun je het zelf oplossen?'

Geen haar op mijn hoofd dat ik met mijn kind vier weken lang zijn tentamen samen ga oefenen. Ik denk daar niet over. Mijn opvatting is dat kinderen dat zelf kunnen.
Ik zie dat ook terug in mijn werk als tutor. Ik zal nooit diegene zijn die studenten met een studieachterstand ondersteunt door met hen samen een studieplanning te maken.
Mijn manier van begeleiden is erop gericht door slechts één vraag te stellen: 'Wil jij écht leraar worden?'

Vertrouwen hebben in jezelf en in anderen.

Opvoeders hebben volgens Willem als belangrijke taak het zelfvertrouwen van kinderen te bevorderen. Het geloof in eigen kunnen is van belang, je moet je eigen angsten op een zijspoor kunnen plaatsen. Als opvoeders laat je kinderen nadenken over existentiële vragen als: wie ben je, wat wil je en denk je dat je dit kan.

Wat ik in mijn opvoeding heb meegekregen is te geloven in mijn eigen kunnen en vrij van angsten te zijn. Mijn moeder was juist een heel angstig iemand. Ze heeft daar erg aan moeten werken. Ze heeft het niet aan ons willen uitdragen.
Zo vond ze het eigenlijk helemaal niet prima dat ik alleen naar huis fietste in het donker. Ze vond dat verschrikkelijk. Ik vertelde toch dat ik als kind zo heerlijk buiten mocht spelen en dat ik nooit gecontroleerd werd. Achteraf bleek dat mijn moeder vaak het bos in gefietst is om ons te zoeken. Als kind heb ik dat nooit geweten. Ze gaf ons heel veel vertrouwen door te zeggen: dat kun jij, ga het maar doen! Ze zei nooit: dat kun jij niet.

Natuurlijk wil graag dingen van en over mijn jongste zoon weten. Hij vertelt iets over zichzelf of niet. Ik ga hem niet controleren, ik denk er niet over. Dat hebben we al van jongs af niet meer gedaan. Wij hadden niet de behoefte hem te controleren, omdat we het vertrouwen hadden.

Op een keer was ik gesprek met mijn tweede zoon over zijn matige motivatie en studievorderingen. Hij studeerde geneeskunde. Ik vroeg aan hem: 'Wil jij écht dokter worden? Wil jij dat echt of wil jij gewoon iets anders?' Zijn antwoord was: 'Pap, ik wil dat echt'. Ik zeg tegen hem: 'Dan hoeven we geen gesprek, ik vertrouw jou. Ik weet nu dat je alle stappen die je vanaf nu gaat zetten, ertoe leiden dat het goed gaat komen. Als jij dat echt wilt, dan weten wij dat van elkaar. Je hebt de potentie'. Uiteindelijk is zijn studie naar verwachting goed verlopen. Het was zo'n moment dat ik alleen maar hoefde te vragen: 'Wil jij dit?' Een gesprek over allerlei verboden en geboden, in de zin van je moet studeren en ik ga je helpen, bleek niet meer nodig.

Ruimte geven en duidelijkheid bieden

Willem vindt het belangrijk dat kinderen de ruimte krijgen van hun opvoeders om zelf keuzes te maken en beslissingen te nemen. Anderzijds vraagt opvoeden dat je consequent en voorspelbaar bent naar kinderen toe.

Naar onze inzichten hebben we onze kinderen veel ruimte gegeven en tegelijkertijd duidelijkheid. Soms zie ik andere mensen met hun kinderen soebatten. Ik denk dan weleens: hoe pakten wij dat aan, herken ik dit gedrag uit onze opvoeding? Wij zeiden nooit, zeker in de hele jonge jaren niet, iets twee keer.
'We gaan naar huis, kom we gaan'. Typerend voor kinderen is om een dergelijke boodschap soms volstrekt te negeren. Ze spelen gewoon door. Wij waren ons hiervan bewust. We waren echt consequent en spraken met elkaar af om de mededeling niet te herhalen. We zeiden het geen tweede keer. Dat deden we echt niet. We stonden op, we pakten de hand van ons kind vast en gaven aan: nou, we gaan.

Een ander voorbeeld is het uitzetten van de TV. We hadden het één keer gezegd en dan zetten wij hem hierna ook echt uit. Ik pakte de hand van mijn zoon, of samen liepen we naar de televisie. 'Jij drukt hè, met het handje op het knopje. We hadden het immers één keer gezegd. En het heeft ons wel geholpen. Op een gegeven moment werd het voor hen vrij snel een gewoonte en gaf het duidelijkheid.

Zo hebben we nooit een naar-huis-kom-tijd bij onze kinderen genoemd. Ook niet in hun pubertijd waarin kinderen willen onderhandelen. We gaven aan: dat kunnen jullie zelf. Jullie weten drommels goed wat wel kan of wat niet. Strijd was er niet. Het heeft met duidelijkheid te maken.

Het mystieke waarderen

Willem waardeert de diepere mystieke laag van het christelijk geloof. Voor hem bieden kerkelijke rituelen mensen momenten van bezinning, inspiratie en troost. De liturgie en de muziek samen, versterken het gevoel van christelijke verbondenheid.

Wat ik, in mijn jeugd, heel interessant vond, was dat ik mocht misdienen als er een uitvaart was. Ik vond het heel bijzonder dat er gewierookt werd bij de kist. Je zag mensen die verdrietig waren, maar soms ook mensen die helemaal geen verdriet leken te hebben. Dat kon het geval zijn als er bijvoorbeeld een heel oud iemand was gestorven. Ik vond dat machtig interessant en ik mocht als 'jungske' helemaal vooraan staan bij het graf. De pastoor deed zijn gebed en je voelde, er gebeurt hier iets bijzonders, iets mystieks.

Ik heb, als een zeventiger-jaren-kind, geen enkele doctrine van de Kerk ervaren, Die tijd was toen allang voorbij. Ik vond echt dat wij een hele open moderne kerk hadden. Ik weet nog goed, ik zat boven op het oksaal bij het kerkkoor, ze zongen Gregoriaans. Ik zocht uit hoe de notatie van de Gregoriaanse muziek werkte, ik was immers een muziekman. Ik vond dat interessant. Ik pakte heel stoer als manneke het missaal erbij. Ik probeerde de noten te volgen. Op een gegeven moment kende ik die liedjes allemaal uit mijn hoofd. Ik zong alles heel braaf mee en wilde het ook snappen.
Op een bepaald moment kwam ik in Veghel terecht bij een fantastische pastoor. Hij voerde met mij het gesprek over de opbouw van de liturgie. Ik begreep steeds beter waarom een bepaald lied heel mooi als openingslied paste. Een voorbeeld is een lied dat past bij het verhaal over de Emmaüsgangers. 'De weg, maar waarheen weet ik niet.' Een fantastisch lied. Ik ben nog steeds dirigent en zoek de muzikale uitdaging om op een bepaalde manier eenheid te zoeken in woord, gebed en het lied. Als je samen een uur lang met elkaar iedere zondag geïnspireerd mag raken, vind ik dat mooi. De verhalen van Jezus, die inspireren mij en ook dat ik daarover mag nadenken.

Ik vind het volstrekt onzinnig om rituelen en tradities overboord te zetten, louter en alleen om het feit dat het een traditie is. Juist Pasen, juist Kerstmis, zijn momenten die je kunt aangrijpen om tot bezinning te komen. Ook de vastentijd en een adventstijd vind ik fantastisch. In ons onderwijs kunnen we deze periodes aangrijpen om een andere vorm van reflectie te bewerkstelligen. Ik vind het belangrijk jongeren mee te geven hoe waardevol bezinning kan zijn.

Passie en potentie zien en waarderen

Willem kan passie waarderen. Hij wil, als professional en als mens een actieve bijdrage leveren aan het ontwikkelen van talent. Hij stimuleert bewust het volgen van een eigen weg, ook al is dat niet altijd de weg van hem zelf. Hij vindt het belangrijk dat leraren op argumenten positie durven te kiezen en ergens voor willen staan.

Wij hebben een student op de opleiding gehad, waarmee ik mezelf goed kan identificeren. Het was nog 'een menneke' toen hij kwam. Hij voetbalde en bleek ook drummer te zijn. Muziek maken voor de lol. Op dat moment bestudeerde hij de muziek nog niet gedisciplineerd. Op een bepaald moment komt naar mij toe en hij zegt: 'Ik wil eigenlijk best graag naar het conservatorium en ik wil ook heel graag die muziektheorie leren'.
Ik herkende dit beeld zo bij mezelf. Ik antwoordde: 'Goed, we gaan er samen voor zitten, jij hebt een passie, jij wilt dat gaan doen'. We hebben we een paar weken bijzonder intensief geoefend. Thuis ging hij zelf ook flink aan de slag.
Op enig moment heeft hij, op hoop van zegen, deelgenomen aan de toelating tot het conservatorium in Den Haag. Zij zagen in hem een bepaalde groeipotentie en hebben hem toegelaten. Hij is een hele beroemde drummer geworden en op allerlei plekken in de wereld treedt hij op.

Het heeft mijn voorkeur dat een student compleet buiten mijn lijntjes wil kleuren. Dat vind ik echt niet erg, dat stimuleer ik juist. Ik kan er enorm van genieten als studenten ervoor kiezen hun eigen weg te bewandelen en bewuste keuzes maken.

Ik zou graag leerkrachten willen hebben, die positie durven innemen. Met positie innemen bedoel ik niet dat je elke keer je mening stellig verkondigt. Wel dat je ziet aan hun houding en gedrag: die staan ergens voor. Dat hoeven overigens niet mijn opvattingen te zijn.

Samenvatting

Wat zegt het persoonlijke verhaal van Willem over de levensbeschouwelijke capaciteiten die kinderen/jongeren anno 2019 in de opvoeding volgens hem mee zouden moeten krijgen?
Willem staat voor een verbondenheid tussen mensen waarbij zij, onder alle omstandigheden, op elkaar kunnen bouwen. Mensen leren in relatie elkaar beter kennen en begrijpen. Verschillen tussen mensen en culturen mogen benoemd worden en tegelijkertijd gewaardeerd worden. Naar de mening van Willem is voor verbinding het kunnen vergeven essentieel. Nooit iemand afschrijven en verbroken verbindingen zo mogelijk herstellen. Ieder mens verdient een nieuwe kans, een nieuwe start is altijd mogelijk: alles begint opnieuw. Hij vindt het belangrijk dat dit besef in de opvoeding wordt meegegeven en dat kinderen het belang van verbondenheid ervaren en leren waarderen.
In de opvoeding zouden kinderen uitgedaagd mogen worden om steeds meer zelf verantwoordelijkheid te nemen en zoveel mogelijk de problemen waarmee zij geconfronteerd worden op te lossen. Dat vraagt van opvoeders dat zij een beroep doen op de motivatie en bereidwilligheid van kinderen en daarop vertrouwen; niet door hen voortdurend te controleren en te sturen, maar door met hen in dialoog te zijn en vooral vragen te stellen. Kinderen laten ervaren dat je op hen vertrouwt is de weg om het zelfvertrouwen van kinderen te bevorderen. Kinderen hebben ontwikkelingsruimte nodig. Die ruimte is, volgens Willem, niet onbeperkt, maar in zekere zin gekaderd. Als opvoeder moet je ook duidelijk en voorspelbaar zijn in je handelen.
Willem waardeert de mystieke kant van het geloof. Rituelen zou hij beslist willen handhaven als momenten van bezinning, inspiratie en troost, ook in de opvoeding.
Tenslotte vind Willem het belangrijk om als opvoeder een actieve bijdrage te leveren aan het ontwikkelen van talent. Hij vindt het belangrijk te stimuleren dat studenten hun eigen weg volgen, ook al is dat niet altijd de weg van hem zelf. Hij vindt van belang dat (aanstaande) leraren op argumenten positie durven te kiezen en ergens voor willen staan.

Ik vertelde toch dat ik als kind zo heerlijk buiten mocht spelen en dat ik nooit gecontroleerd werd. Achteraf bleek dat mijn moeder vaak het bos in gefietst is om ons te zoeken. Als kind heb ik dat nooit geweten. Ze gaf ons heel veel vertrouwen door te zeggen: dat kun jij, ga het maar doen! Ze zei nooit: dat kun jij niet.

It takes a village to raise a child.

Gesprek met Albertine Baauw, kinderarts
en opleider tot kinderarts, twee kinderen.

Inleiding

Albertine is opgegroeid in een warm gezin in Vlaardingen en heeft een Nederlands Gereformeerde achtergrond. Het gezin bestaat uit vier kinderen. Albertine is tweede in de rij. Ze heeft een oudere en een jongere broer en een zus. In haar kinderjaren ging ze naar de gereformeerd vrijgemaakte school.
Als kind heeft ze de normen en waarden van de Gereformeerd Vrijgemaakte Kerk, ook wel Artikel Een-en-dertig, meegekregen. Vader was ouderling en ruimdenkend.
In haar studententijd keerde Albertine zich af van het Kerk. Het geloof voelde voor haar als beknellend. Desondanks is de christelijke levensvisie in Albertines leven altijd als inspiratiebron een rol blijven spelen. Ze omarmt een ruimdenkende benadering en invulling van religie en rituelen.
Albertine waardeerde het basisvertrouwen van haar ouders in hun kinderen. Haar ouders steunden, stimuleerden en respecteerden de keuzes die zij maakten.
Ze gaven hun kinderen in de opvoeding ruimte om de (buiten)wereld te verkennen. Eén broer ging naar de grote vaart en werd stuurman. Haar zus werd antropoloog en bereisde de hele wereld.
Albertine was de eerste in de familie die ging studeren. Ze koos ervoor om tropenarts te worden. Al op haar negentienjarige leeftijd besloot ze om voor haar studie in haar eentje naar Afrika te gaan. Later werkte ze in Malawi en Cambodja.
Na terugkomst uit Cambodja werd Albertine kinderarts in Arnhem. Omdat zij en haar gezin hier moeilijk konden aarden is zijn ze via omzwervingen in het alternatieve wooncircuit in Amsterdam IJburg gaan wonen. Ze werkt momenteel in het Amsterdam Medisch Centrum (AMC) als kinderartsopleider.

Het leven is niet maak- of voorspelbaar

Albertine verbaast zich over het opvoedgedrag van veel Nederlandse ouders. Die gaan er volgens haar te vaak ten onrechte vanuit gaan dat hun opvoedingsrol bepalend is voor het succes van hun kinderen. Albertine is zich ervan bewust dat niet alles in het leven maak- en voorspelbaar of perfect is. Geluk is een cadeau. Opvoeders zijn belangrijk, maar je moet hun rol niet overschatten.

De eerste drie zwangerschappen zijn bij mij niet goed verlopen. Vanaf het moment dat onze dochter en zoon geboren werden, voelde het iedere keer opnieuw als het krijgen van een cadeau. Op zo'n moment ben je dankbaar. Ik realiseer me dat het je niet zonder meer is gegeven.

In Afrika brengen kinderen veel tijd door op straat, hun ouders zijn regelmatig nauwelijks bij de opvoeding betrokken. Daarentegen vind ik dat wij, in Nederland, bij de opvoeding er te veel bovenop zitten. We denken te leven in een maakbare wereld. Als kinderarts weet en zie ik dat het veel minder maakbaar is dan je denkt.

Tussen mijn twee kinderen is het leeftijdsverschil vijf jaar. Vanaf het moment dat mijn jongste geboren werd, kwam ik tot een nieuw inzicht over het vraagstuk van maakbaarheid. Ik besefte direct dat de jongste totaal anders is. Ik vroeg me af: wat is mijn opvoedende rol eigenlijk? In eerste instantie schrijf je successen in de opvoeding toe aan jezelf omdat ontwikkelingen op een bepaalde manier lopen. Je vormt je kinderen immers. Ik vroeg me af: wil ik ze te perfect maken? Dat weet ik niet. Wil ik te veel? Misschien wel.

Als kinderarts zie je dat het leven minder maakbaar is dan je denkt. Dat kun je ook zien als je meer kinderen hebt. Als je één kind hebt, denk je al snel dat alles van jou, als ouder, afhangt. In het dilemma van nature-nurture neig ik er steeds meer naar om te veronderstellen dat er van een ongelooflijk stuk nature sprake is. Als je ziet in welke mate kinderen binnen een gezin van elkaar kunnen verschillen, blijkt dat het niet zo plan- en voorspelbaar is.

Bij het doopfeest van mijn dochter, in Malawi, lazen we de tekst van Kahlil Gibran over kinderen. Die beschrijft heel goed hoe belangrijk en beperkt je rol als opvoeder is:
'Je kinderen zijn je kinderen niet. Zij zijn de zonen en dochters van 's-levens hunkering naar zichzelf. Zij komen door je, maar zijn niet van je, en hoewel ze bij je zijn, behoren ze je niet toe. Je mag hen je liefde geven, maar niet je gedachten, want zij hebben hun eigen gedachten. Je mag hun lichamen huisvesten, maar niet hun zielen, want hun zielen toeven in het huis van morgen.'

Verbondenheid

Albertine vindt een opvoedingsomgeving waarbinnen sprake is van een sociale en culturele binding en saamhorigheid van groot belang. De cultuur van de gemeenschap bepaalt, volgens Albertine, mede de opvoeding.

In het contact met mensen, zoals woonwagenbewoners, leerde ik als kinderarts dat je afkomst en je opleiding niet per definitie bepalend zijn voor geluk. Het heeft wel invloed op hoe je met je kinderen omgaat. Zo'n kind is onderdeel is van een leefgemeenschap. Je neemt waar hoe een kind daarbinnen functioneert. Een bepaalde cultuur bepaalt vaak hoe je je kind opvoedt.

Het stadsdeel IJburg bestaat nog niet zo lang, zo'n tien tot vijftien jaar. Waar we nu wonen is het sinds kort helemaal aangelegd. Het was een bewuste keuze van ons om hier te willen wonen. Veel mensen uit de binnenstad trekken hierheen. In dit stadsdeel bestaat een enorme saamhorigheid. Iedereen kent elkaar, het is echt een soort dorp.

In onze wijk worden, door een groep mensen, verschillende initiatieven genomen. Het is heel bijzonder hoe het is ontstaan. De Kerk is hier begonnen als een oecumenisch initiatief met katholieken én protestanten én oudkatholieken. Alle verbindingen zijn met elkaar tot stand gekomen. De plaatselijke predikant neemt initiatief voor de verbinding met de scholen.

We hebben een keer een kerstevenement op IJburg georganiseerd, echter niet binnen de kerk. Dat deden we op een stuk onbebouwd land, op Vrijland, in een loods.
Mijn man had een yurt gehuurd - dat is zo'n Mongoolse tent. Er stond de houtkachel in. Er waren yogalessen en er werden verhalen verteld. Mijn man heeft ook een kerstverhaal verteld. We hadden een stem-percussie en er waren allerlei workshopachtige dingen.
In de loods werden engelen gemaakt. De kinderen maakten de kribbe.

Die hebben we over IJburg gedragen. Uiteindelijk is de kribbe tijdens de grote kerstviering door de kinderen de kerk binnen gedragen. Het was echt heel emotioneel.

Ik heb ondertussen, samen met twee anderen, een stichting opgericht. Er is een oudere man van ongeveer vijfenzeventig bij betrokken. Hij heeft, net als ik, in de tropen gewerkt. Hij was ingenieur. Hij is vrijwilliger samen met nog iemand. Hij handelt vanuit idealisme en voelt zich sterk betrokken op de samenleving. Ik heb enorme moeite om de activiteiten van de stichting vlot te trekken. Mensen committeren zich niet snel.

Over het denken in categorieën

Albertine wil uitdragen dat we kinderen dienen te accepteren om wie ze zijn, en dat het niet goed is ze te stigmatiseren of in te hokjes stoppen. Zij vindt dat we kinderen gewoon kind moeten laten zijn.

Nederland is een land waar de meeste pillen voor kinderen worden voorgeschreven. Aan ouders geef ik van tevoren aan dat ik er anders in sta. Als ze pillen voorgeschreven willen hebben voor bijvoorbeeld ADHD, verwijs ik hen naar een andere arts. Ik realiseer me goed dat het met mezelf te maken heeft.
Mijn opvatting is: haal het stempel eraf en laat het kind gewoon kind zijn. Door mijn werkervaringen in het buitenland ben ik tot het inzicht gekomen dat het denken in hokjes niet wenselijk is.

Zo werkten we een keer samen met een verpleegkundige uit Brazilië. Hij was gay, en tegelijkertijd met een vrouw getrouwd. Hij vond dat met name Nederlanders onnodig ingewikkeld deden. Regelmatig werd aan hem gevraagd: wat ben je nou eigenlijk, ben je hetero- of ben je homoseksueel. Hij vroeg zich dan af: waarom zou ik me moeten opsplitsen?

En dan een voorbeeld uit het onderwijs, dat een kind, soms al op jonge leeftijd, wordt ingedeeld op een bepaald niveau. Ik vraag me altijd af wat dat doet met een kind als de uitslag aan het kind en ouders kenbaar wordt gemaakt.
Op een gegeven moment liep onze oudste op school vast. Wij werden helemaal door de molen gehaald. We vroegen ons af: wat zou er aan de hand zijn? Uit het onderzoek bleek dat ze functioneerde op een hoog niveau. Zij viel zelfs buiten de normering. Wij vroegen ons af: wat doe je er dan mee? Wij hebben de oplossing gevonden in de muziek. Momenteel speelt ze vijf verschillende instrumenten. Maar we hebben nooit tegen haar gezegd: je bent hoogbegaafd.

Een laatste voorbeeld. Ik heb wel eens in mijn vriendengroep meegemaakt dat een kind dwanghandelingen begon te ontwikkelen. Echt heel sterk. Niet tien keer hetzelfde, maar honderden keren herhalingen van hetzelfde. Zijn ouders negeerden dit gedrag en bagatelliseerden het.
Op een gegeven moment kreeg ik een moreel dilemma en besloot ik om met hen in gesprek gegaan. Ik heb voorgesteld om professionele hulp te zoeken. Het kind zat immers klem. Dat ik het ter sprake bracht, werd me door deze ouders niet in dank afgenomen.
Ze konden het probleem van hun kind niet accepteren. Ze wilden geen hulp zoeken bij een professional want dan problematiseerde je het. Het kind had een probleem terwijl het in de ogen van de ouders een perfecte kind had moeten zijn.

Het systemische versus het menselijke

Op verschillende momenten in het verhaal van Albertine komt een spanning tussen het systemische (de wereld van de instituten, voorschriften en procedures) enerzijds en de leefwereld (de persoonlijke geloofservaring en het menselijke) anderzijds aan de oppervlakte. In dergelijke gevallen laat Albertine menselijkheid steeds het zwaarste wegen. Zo nodig past ze daarvoor regels en rituelen aan.

Ik heb moeite met mensen die hun religie beleven als het enige ware geloof. In de opvoeding heb ik geleerd om te scheiden van datgene wat mensen erover zeggen. De actuele discussie over misbruik binnen de Kerk, heb ik geleerd goed te scheiden van de inhoud van het geloof. Ik heb geleerd zelf mijn eigen weg daarin te gaan.

Een voorbeeld dat ik me goed herinner, ging over een katholieke priester in Malawi, die destijds tegen de zeventig was. Oorspronkelijk was hij van Canadese afkomst. In dat gebied was hij kunstenaar en tegelijkertijd priester. Hij heeft daar een groot museum gebouwd, dat helemaal over de cultuur ging. Het was heel bijzonder, want deze man had buitengewone goede contacten met de bevolking. Hij was zelf drie of vier keer geëxcommuniceerd, iedereen vond daar natuurlijk wat van. Met de bevolking had hij goede contacten. Hij probeerde de Afrikaanse tradities binnen de kerk te brengen. Het ging onder andere over de manier van dansen en de manier van zingen. Er gebeurden natuurlijk ook wel zaken die de bisschop afkeurde omdat het niet paste in de traditionele kerk. Dat was altijd gedoe, Omdat wij heel close met hem waren, zaten wij er zo nu en dan tussenin, want de bisschop was ook eigenaar van het ziekenhuis.

Later zijn we teruggegaan naar Malawi. De oudste, zij is inmiddels zestien, is daar gedoopt door deze priester. Hij heeft een Malawiaans katholiek geboorteritueel uitgevoerd. Dat mocht echter niet binnen de kerkmuren, het gebeurde buiten onder een boom. Dat was echt heel mooi. Onze overweging was: we hebben vier jaar lang met hem een biertje gedronken, dan moet hij haar ook dopen.

Onze jongste hebben we hier in IJburg bij de oecumenische kerk laten dopen. We wilden hem niet laten inschrijven bij een denominatie. Dat bleek een heel gedoe te zijn, want dat mocht eigenlijk niet. We zijn met een paar vrienden het IJsselmeer opgevaren, en hebben daar water opgehaald voor de doopdienst. Het water hebben we van tevoren gefilterd voor gebruik.. Onze zoon is gedoopt, maar niet officieel ingeschreven. De predikant is later door zijn synode op zijn vingers getikt.

Voorleven van waarden

Als opvoeder leef je je waarden voor. Je staat model voor je kinderen. Albertine heeft dat als kind in haar opvoeding zelf ervaren. Ze leeft bepaalde waarden voor en hoopt dat ze daarmee haar kinderen raakt en inspireert.

Mijn ouders hebben voor mij nog altijd een voorbeeldfunctie, ook al zijn die nu al heel oud. Ik ben een keer als kind samen met mijn vader op nieuwjaar een enorme schaal oliebollen gaan brengen bij de Pauluskerk, die bekend stond om de opvang van verslaafden.
We zagen daar een junk die het superkoud had, en mijn vader gaf zo zijn leren jasje weg.
Op mij maakte dat als kind meer indruk dan alle mooie verhalen in de kerk bij elkaar!

Als opleider geloof ik in het meester-gezel principe, het ambacht leer je van elkaar. Om die reden had ik een arts in opleiding meegenomen naar Sierra Leone want hij wilde graag mee. Op een bepaald moment wilde ook mijn dochter mee. Ik vond het zelf eigenlijk echt wel heel spannend dat zij meeging.
We zijn daar twee weken in de bush bush geweest. Het was er heel afgelegen, maar echt super mooi. Het bleek voor mijn dochter een enorme levenservaring. Elke avond zaten we te discussiëren over gelijkheid. Sierra Leone heeft namelijk één van de hoogste 'under five mortality'. Het aantal kinderen dat de leeftijd van vijf jaar niet haalt wordt geschat op elf procent.
Van tevoren hadden we er echt goed met haar over gesproken dat er een reële mogelijkheid bestond dat zij zou meemaken dat er kinderen gingen sterven. Dat is niet prettig om mee te maken. Haar enige reactie was: 'Nou mama, daar zijn we hier toch voor?'

Mijn oude opleider die ik ben opgevolgd was een voorbeeld voor mij. Hij inspireerde mij. Wat ik onder andere leerde was dat ik een bepaalde casus in een groter verband moest beschouwen. Zo kwamen vluchtelingkinderen bij ons op de poli en bij de jeugdgezondheidszorg. Ik realiseerde me dat ik als opvoeder wel een spil ben, maar niet de kern waarom het draait. De piano-juf, de leraar op school spelen allemaal een rol in het geheel. Het hele systeem om het kind heen is van belang bij de opvoeding: It takes a village to raise a child.

Vertrouwen en verantwoordelijkheid

Kinderen kunnen zich alleen maar ontwikkelen als ze van hun opvoeders vertrouwen krijgen. Ze leren verantwoordelijkheid dragen als ze van hun opvoeders verantwoordelijkheid krijgen. Als opvoeder bied je je kinderen een moreel kader. Maar kinderen moeten de ruimte krijgen om de grenzen hiervan te verkennen.

Op een keer ben ik met mijn broer, hij was op dat moment net zestien, drie dagen op pad geweest. Onze ouders vonden dat goed. We namen de tent en de boot mee, we voeren de Nieuwe Waterweg over naar de Biesbosch. Mijn broer rekende uit hoe de getijdenstroom was. We gingen met onze kleine kano onder de Van Brienenoordbrug door en met springtij weer terug. Dat kun je je in deze tijd toch niet meer voorstellen: mijn dochter van zestien, drie dagen zelfstandig op pad laten gaan zonder dat je contact kan hebben. In een tent en kamperen in het wild, wij deden dat gewoon. Mijn vader deed dat soort dingen met ons. We kregen van hem het vertrouwen mee.

Op een keer heb ik samen met mijn oudere broer een bergtocht gemaakt. Ik was net zeventien jaar geworden. We gingen drie weken met ons tentje op pad. Eén keer per week daalden we de berg af om eten te kopen. Dat je je kind vertrouwt dat dat allemaal goed gaat! Heel bijzonder.

Mijn dochter sta ik toe om naar feesten te gaan. Ze mag er eventueel blijven slapen. Ze krijgt van ons het vertrouwen om de wereld te ontdekken. Ik geloof tegelijkertijd dat het nodig is om grenzen aan te geven. Tevoren geven we aan dat het drinken van alcohol niet is toegestaan. Desondanks heeft ze het toch een paar keer gedaan. Het is een hele uitdaging voor ouders met pubers: het drinken van alcohol en het roken. Als kinderarts zie ik ouders die met hun handen in hun haar zitten omdat hun kinderen verslaafd zijn aan het gamen.

Samenvatting

Wat zegt het persoonlijke verhaal van Albertine over de levensbeschouwelijke capaciteiten die kinderen/jongeren anno 2019 in de opvoeding volgens hem mee zouden moeten krijgen?
Albertine benadrukt dat niet alles in het leven maak- en voorspelbaar of perfect is. Opvoeders zijn voor kinderen belangrijk, maar je moet hun rol niet overschatten. Kinderen zijn je gegeven. Met al hun eigenschappen zijn ze op hun manier perfect. Het is belangrijk ze te accepteren om wie ze zijn en ze de ruimte te geven om hun eigen weg in het leven te vinden. Albertine vindt het dan ook niet goed om anderen (kinderen in het bijzonder) te stigmatiseren of in te hokjes stoppen.
Albertine geeft verder aan dat het belangrijk is dat kinderen opgroeien in een gemeenschap waarmee zij zich zowel sociaal, emotioneel als cultureel kunnen verbinden. De cultuur van de gemeenschap bepaalt mede de opvoeding, maar in elke gemeenschap is het belangrijkste dat kinderen verbondenheid en saamhorigheid ervaren.
Volgens Albertine kan het systemische (de wereld van de instituten, voorschriften en procedures) soms op spanning staan met de leefwereld (de persoonlijke geloofservaring en het menselijke). In dergelijke gevallen laat Albertine het menselijk aspect steeds het zwaarste wegen. Zo nodig past ze daarvoor regels en rituelen aan.
Als opvoeder leef je volgens Albertine je waarden voor. Je staat model. Ze heeft dat als kind in haar opvoeding zelf ervaren. Ze leeft bepaalde waarden vóór en hoopt dat ze daarmee haar kinderen kan raken en inspireren. Kinderen kunnen zich alleen maar ontwikkelen als ze van hun opvoeders vertrouwen krijgen. Ze leren verantwoordelijkheid dragen als ze van hun opvoeders verantwoordelijkheid krijgen. Als opvoeder bied je je kinderen een moreel kader. Maar kinderen moeten de ruimte krijgen om deze grenzen zelf te verkennen.

Albertine Baauw

VKM
katholiek netwerk

VKLO
VERENIGING
KATHOLIEKE
LERARENOPLEIDINGEN